

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Obraz rodiny a mezigeneračních vztahů ve vybraném
díle Petry Soukupové**

Bakalářská práce

Obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: dr. hab. Dr. Marcin Lukasz Filipowicz

Hradec Králové 2019

Univerzita Hradec Králové, Rokitanského 62, Hradec Králové 500 03

Zadání bakalářské práce

Autor:	Marika Podhájecká
Studium:	P15P0062
Studijní program:	B7310 Filologie
Studijní obor:	Jazyková a literární kultura
Název bakalářské práce:	Obraz rodiny a mezigeneračních vztahů ve vybraném díle Petry Soukupové
Název bakalářské práce AJ:	Depiction of family and intergenerational relationships from chosen work of Petra Soukupová

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je sledovat, jakým způsobem je prezentována rodina a mezigenerační vztahy v díle současné české autorky Petry Soukupové a jakým způsobem díla reagují na pojetí nukleární rodiny. Dále se budu ve své bakalářské práci zabývat tím, jakým způsobem jsou popisovány dnešní rodinné vztahy v současné literatuře a sledovat, jak se tento obraz v čase proměňoval a utvářel do současné podoby.

Petra Soukupová - K moři Petra Soukupová - Zmizet Zykmunt Bauman - Tekutá láska Anthony Giddens - Proměna intimity Hana Hašková (ed.), Marta Vohlídalová, Hana Maříková, Radka Dudová, Zuzana Uhde, Alena Křížková, Lenka Formánková - Vlastní cestou?

Garantující pracoviště:	Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	dr. hab. Marcin Lukasz Filipowicz, Dr.
Oponent:	doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	16.11.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 5. června 2019

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, kterým byl dr. hab. Dr. Marcin Lukasz Filipowicz, za poskytnuté rady, odborné vedení a za ochotu a čas, který mi věnoval.

Anotace

PODHÁJECKÁ, Marika. *Obraz rodiny a mezigeneračních vztahů ve vybraném díle Petry Soukupové*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 52 s. Bakalářská práce.

Cílem práce je podat obraz rodinných a mezigeneračních vztahů v prózách *K moři* a *Pod sněhem*, jejichž autorkou je současná česká spisovatelka Petra Soukupová. V teoretické části je definován pojem rodina, česká rodina a také pojmy nukleární a širší rodina.

V interpretační části práce je popsáno, jaký obraz rodiny a mezigeneračních vztahů podávají prózy Petry Soukupové a jaké společné znaky v souvislosti s tímto tématem obě díla mají.

V rámci tématu rodiny a mezigeneračních vztahů jsou blíže interpretovány vybrané jevy, které lze v obou dílech najít, a to soudržnost rodiny a vztahy mezi sourozenci.

Klíčová slova: Petra Soukupová, rodina, mezigenerační vztahy, *K moři*, *Pod sněhem*

Anotation

PODHÁJECKÁ, Marika. *Depiction of family and intergenerational relationships from chosen work of Petra Soukupová*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018, 52 pp. Bachelor Degree Thesis.

The goal of my Work is to depict the familial and intergenerational relationships in the books „K moři“ and „Pod sněhem“, written by contemporary Czech author Petra Soukupová. In the theoretical part, I describe the concept of family, Czech family and also the concept of nuclear and extended family.

The interpretation part describes, how the books written by Petra Soukupová depict the family and the intergenerational relationships, and also describes what do these two books have in common regarding the topic.

Two phenomena, family cohesiveness and relationships between siblings, which are common for both books, are further interpreted regarding the family and intergenerational relationships topic.

Key words: Petra Soukupová, family, intergenerational relationships, K moři, Pod sněhem

Obsah

Úvod.....	8
1 Kapitola – Petra Soukupová a její dílo.....	9
1.1 Petra Soukupová v kontextu doby.....	9
1.2 Autorský styl Petry Soukupové.....	10
1.3 Dílo Petry Soukupové.....	13
2 Rodina a mezigenerační vztahy	14
2.1 Pojem Rodina	14
2.2 Česká rodina.....	15
2.2.1 Současná česká rodina a její znaky	16
2.3 Nukleární a širší rodina	18
2.4 Prostorová blízkost a četnost kontaktů	19
2.5 Soužití generací v české rodině	19
3 K moři	20
3.1 Kompozice příběhu, výstavba	20
3.2 Téma, motivy.....	22
3.3 Rodina a mezigenerační vztahy v K moři	23
4 Pod sněhem	30
4.1 Kompozice, výstavba	30
4.2 Téma, motivy.....	31
4.3 Rodina a mezigenerační vztahy v Pod sněhem	32
5 Společné znaky v K moři a Pod sněhem	37
6 Soudržnost rodiny	38
6.1 Obecná charakteristika	38
6.2 Soudržnost rodiny v K moři	39
6.3 Soudržnost rodiny v Pod sněhem.....	40
6.4 Společné znaky v soudržnosti rodiny v obou knihách	42
7 Vztahy mezi sourozenci	43
7.1 Obecná charakteristika	43
7.2 Vztahy mezi sourozenci v K moři.....	44
7.3 Vztahy mezi sourozenci v Pod sněhem.....	46
7.4 Společné znaky ve vztazích mezi sourozenci v obou knihách	49
Závěr	50

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje tématu rodiny, a to v souvislosti s vybranými díly Petry Soukupové. V centru mé pozornosti budou konkrétně autorčiny prózy *K moři* a *Pod sněhem*, které spojuje několik společných motivů. Důvodem, zabývat se právě Petrou Soukupovou, současnou českou autorkou publikující od roku 2007, byla mimo jiné skutečnost, že i přes literární ocenění, kterého se jí dostalo a faktu, že na současné literární scéně působí už dvanáct let, se jí nedostává zasloužené pozornosti ze strany literárních teoretiků a kritiků. Protože se Petra Soukupová ve svých dílech zabývá výhradně tématem mezilidských a rodinných vztahů, má práce se bude zaměřovat na obraz těchto rodinných a mezigeneračních vztahů v dílech *K moři* a *Pod sněhem*.

Práce je rozčleněna na tři hlavní části. První část se stručně zabývá autorkou, konkrétně zařazením její role do literárního kontextu a pojednává o jejím, dosud vydaném, díle. S podporou odborné literatury poskytuje informace o tom, co je to rodina, jakou podobu má dnes česká rodina a jaké má současná česká rodina znaky. Druhá část práce se věnuje prózám *K moři* a *Pod sněhem*, kde jsou prostřednictvím jejich rodinných a mezigeneračních vztahů představeny hlavní postavy a nastíněna jejich největší traumata.

Cílem práce bude v poslední její části prakticky aplikovat získané vědomosti z předchozích kapitol prostřednictvím interpretace dvou vybraných motivů, které lze v obou prózách najít. Vybranými motivy jsou soudržnost rodiny a vztahy mezi sourozenci. Záměrem bude ukázat, jaký obraz těchto motivů podávají vybrané knihy, případně uvedu konkrétní pasáže, které jejich existenci v textu dokazují. Závěrem každé této kapitoly, která se daným jevem zabývá, porovnáám společné znaky pro obě díla a zaměřím se i na prvky, v kterých se díla liší.

1 Kapitola – Petra Soukupová a její dílo

V následující podkapitole uvedu stručné úvodní informace o autorce, Petře Soukupové, a jejím dosud získaném ocenění. Dále zařadím autorku do literárního kontextu dané doby.

1.1 Petra Soukupová v kontextu doby

Petra Soukupová patří k nejúspěšnějším spisovatelkám dnešní doby. Proslavila se především svou prvotinou *K moři*, vydanou v roce 2007. Za tuto knihu dostala Cenu Jiřího Ortena, což je ocenění udělované za prozaické či poetické dílo, napsané v českém jazyce, autorům mladším třiceti let. Dosud vydala pět knih pro dospělé a dvě knihy pro děti. Všechny její knihy vychází v brněnském nakladatelství Host.¹

Petra Soukupová je autorkou publikující své knihy od roku 2007. Spektrum nově vydávaných próz a publikujících spisovatelů bylo v této době rozmanité nejen hodnotově, ale i generačně a tematicky. K tomuto vývoji české literatury výrazně přispěl revoluční rok 1989, po němž nastalo překotné vydávání knih, které nesměly vyjít v období socialismu. Na rozdíl od porevolučních devadesátých let se v prvních letech nového milénia česká literatura vyvíjela víceméně bez zásadních otřesů.²

Lubomír Machala ve své publikaci *Panorama české literatury po roce 1989* poukazuje na to, že v prvních letech nového tisíciletí už není tolik patrný nárůst postmoderních experimentálních próz. Postmoderna už není pro mnohé projevem překvapujícího a provokujícího gesta, ale stává se – vedle jiných poetik a výrazových prostředků – organickou součástí individuálních literárních stylů.³

V důsledku toho se knižní trh vykrytalizoval a postavení umělecké literatury na něm se rozvrstвило. Toto s sebou neslo za následek mimo jiné i ztrátu společenské prestiže „vysoké“ literatury. Beletrie se stává v mnoha případech komerčním zbožím a umělecká próza se začíná pohybovat v relativně ustáleném, ale širokém rozpětí, ohraničeném dvěma póly. Těmi se rozumí na jedné straně elitní, čtenářsky náročná literatura,

¹ SOUKUPOVÁ, Petra. Petra Soukupová. Petra Soukupová [online]. 31-08-2015 Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/zivotopis.html>

² FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 341.

³ MACHALA, Lubomír, Erik GILK, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Lenka POŘÍZKOVÁ a Jan SCHNEIDER. Panorama české literatury. (2), Po roce 1989. Praha: Knižní klub, 2015. Universum. ISBN 978-80-242-5054-0, s. 160.

využívající experimentální, reflexivní a esejistické prvky a na straně druhé literatura na hranici zábavy, označovaná jako literární mainstream.⁴

„Pozornost spisovatelů převážně mladší a nejmladší generace – a stále častěji mladých autorek – si udržovala próza s tématem intimních mezilidských vztahů, citových problémů a hledání sama sebe ve světě neukotveném v konkrétních časových souřadnicích.“⁵ Mezi tuto, konkrétně nejmladší, generaci řadíme, kromě Petry Soukupové, například také Natálii Kocábovou nebo Janu Šrámkovou.

Petra Soukupová je autorkou, která se ve svých dílech soustředí výhradně na soukromé, rodinné a mezigenerační problémy svých protagonistů, lze proto říci, že od roku 2007, po vydání své prvotiny *K moři*, patří mezi výše zmíněné autorky.

Alena Fialová ve své knize *V souřadnicích mnohosti* zařazuje Petru Soukupovou skrze její prózu *K moři* takto:

„Rekapitulací životní všednosti a uplývajících lidských životů, jakož i lapidárním vyjádřením může próza v některých směrech upomínat na tvorbu Vladimíra Párala, nicméně dílo Petry Soukupové zůstává spíše solitérem vybočujícím z dosavadní prozaické produkce.“⁶

1.2 Autorský styl Petry Soukupové

Díla Petry Soukupové se nedají jednoznačně žánrově zařadit a pohybují se někde mezi rodinným románem a psychologicko-vztahovým románem. Alena Fialová ve své knize *V souřadnicích mnohosti* kromě výše zmíněných zařazuje prózy Petry Soukupové také k netradiční rodinné sáze, podotýká ale, že její díla nelze přesně žánrově určit a stávají se tak specifickým prozaickým útvarům.⁷

Zařazení k psychologickému vztahovému románu by mohla dokládat autorčina schopnost vykreslení postav.

⁴ FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 341.

⁵ Tamtéž, s. 342.

⁶ Tamtéž, s. 539.

⁷ FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 538.

„Charakteristiky postav jsou jednoduché a přímé, zcela oproštěné od metafor i dalších figur. Motivaci postav vypravěč pojmenovává věcně, neemotivně, až s jistou krutostí: postavy jdou za svým cílem bez ohledu na zájmy ostatních.“⁸

V knihách Petry Soukupové se obvykle objevuje mnoho postav různého věku. Pojmenovávány jsou výhradně křestními jmény, vzácně ale můžeme najít i pojmenování jako např. Nenarozený chlapec, Petrova milénka nebo, v případě Bářina přítele v próze *K moři*, pouze R.

Hlavní příběh se většinou odehrává v krátkém časovém úseku, v případě knihy *Pod sněhem* je to dokonce jen jeden den. Častým motivem se stává motiv cesty (tento motiv je výrazně viditelný v prózách *Pod sněhem* a *K moři*). Nejen při cestování dochází k velmi častým konfliktům v rámci rodiny způsobených zdánlivými banalitami, které ale mají už své zárodky v minulosti a pro každý pocit ukřivdění tu existuje důvod.⁹

Co se týče časové linie, autorka svým čtenářům poskytuje v jednu chvíli několik možných pohledů z odlišného časového období. To dělá prostřednictvím vševědoucího vypravěče, jehož poznámky se objevují nejčastěji v závorkách a vždy nám prozradí nebo naznačí, jak se bude děj dále odvíjet, případně nám umožňuje vidět situaci z pohledu jiné postavy.

Alena Fialová se ve své publikaci *V souřadnicích mnohosti* vyjadřuje o postavě vypravěče v dílech Petry Soukupové takto: „Do kontrastu tak vypravěč staví prožívanou realitu a budoucnost, kterou si jednotlivé postavy vysnívají. V perspektivě budoucnosti proto vypravěč sleduje také hypotetickou linii příběhů, děje, které by se mohly stát, ale nestaly.“¹⁰

Jak už bylo výše zmíněno, naznačený příběh v prózách Petry Soukupové systematicky rozkrývá nezúčastněný depersonifikovaný vypravěč. Dělá to prostřednictvím strohých, krátkých vět v přítomném, případně budoucím čase. V přímé řeči pak nechává promlouvat jednotlivé postavy. Vyprávění je nejčastěji roztrženo do

⁸ FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 537.

⁹ MACHALA, Lubomír, Erik GILK, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Lenka POŘÍZKOVÁ a Jan SCHNEIDER. *Panorama české literatury*. (2), Po roce 1989. Praha: Knižní klub, 2015. Universum. ISBN 978-80-242-5054-0, s. 166.

¹⁰ FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 538.

krátkých, výstižně pojmenovaných kapitol, které jsou rozčleněny do stručných a graficky oddělených oddílů či odstavců. Děj se odvíjí synchronně, vypravěč ovšem pracuje s rychlými střihy a změnou perspektivy jednotlivých postav.¹¹

Vševědoucí vypravěč také zcela pomíjí historické reálie a děj sleduje v amorfním bezčasí: reálný čas příběhu lze jen odtušit z nepatrných indicií, jež rozrušují univerzalitu děje zasazeného mimo čas. Dělá tak z toho důvodu, aby se mohla veškerá pozornost soustředit jen a pouze na postavy a jejich vnitřní traumata.¹²

Postava vševědoucího vypravěče a s ním spojené střídání fokalizace bude dále rozebráno v kapitolách *K moři* a *Pod sněhem*.

Recenzenti se k autorskému stylu Petry Soukupové vyjadřují například takto:

„Realita vztahů s těmi nejbližšími, před kterou nás Soukupová znovu a znovu staví, je plná neporozumění, starých křivd a nikdy nevyřčených pravd. Křehká, stále se rozbíjející a zase slepovaná. Tomu nahrává i způsob vyprávění, kdy různé úhly pohledu rozbíjejí realitu a pro každého lepší jinou pravdu. První osoba pro vzpomínky sester a matčinu zpověď – ty si hrdinky nechávají pro sebe – a třetí osoba pro dění, které však tříští vnitřní i vnější výpovědi postav.“¹³

Její postavy poznáváme jako nesympatické jedince, o nichž se dozvídáme především nehezké věci – o jejich poklescích, slabostech, selháních, pádech, prohrách. Jak nízce uvažují, jak male jednájí, snaží se vztahem dospět k pohodlnějšímu životu, radují se z něčí smrti, podvádějí se a nevěří si, litují se a ponižují, nejsou schopni si projevit city ani si pomoci, vlastní pohodlností a zbabělostí si ničí život, jsou neteční, malicherní, sebestřední, povrchní. To málo hezkého, co je o nich vyřčeno, zůstává utopeno v moři zásadnějších negativních postřehů a charakteristik.¹⁴

Podle Aleny Fialové je toho vyobrazení postav klíčové k tomu, aby byly zdůrazněny problémy, na které chce Petra Soukupová ve svých prózách upozorňovat, a to obtíže

¹¹ FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 537.

¹² Tamtéž, s. 538

¹³ ČOPJAKOVÁ, Kateřina. V lepkavé pavučině rodiny. Respekt. 2015, roč. 26, č. 14, s. 54. ISSN 0862-6545.

¹⁴ MATĚJKOVÁ, Jana. „Jaký otec, jaká dcera“, Tvar. 2008, č. 4, s. 20.

komunikace, tíži mezilidských vztahů v mikrosvětě rodiny a vnímání světa z perspektivy dítěte.¹⁵

1.3 Dílo Petry Soukupové

V této podkapitole seznámím čtenáře s dosud vydaným dílem Petry Soukupové a uvedu, která díla jsou na základě společných motivů nejvhodnější ke společné interpretaci rodinných a mezigeneračních vztahů.

Petra Soukupová je autorkou, jejíž díla jsou aktuální a pojednávají o současných problémech rodiny. „*Dosud vydala pět knih pro dospělé a dvě knihy pro děti; píše také povídky.*“¹⁶

Celkem je v České republice prodáno zhruba 80 000 výtisků knih Petry Soukupové a její knihy vyšly v překladech v sedmi zemích a do dalších jazyků se překládají.¹⁷

Knihami, které jsou určeny primárně pro dospělé a staly se v Čechách bestsellery, jsou: *K moři*, *Zmizet*, *Marta v roce vetřelce*, *Pod sněhem* a *Nejlepší pro všechny*. Autorka ve všech svých dílech zpracovává téma rodiny a rodinných vztahů. Kniha *Zmizet*, vydaná roku 2010, získala při udílení cen Magnesia Litera ocenění Kniha roku. Petra Soukupová je také autorkou knih *Bertík a čmuchadlo* a *Kdo zabil Snížka?*, které jsou určeny dětským čtenářům.¹⁸

Z výše uvedených knih se jako nejvhodnější ke společné interpretaci rodiny a mezigeneračních vztahů nabízela dvě díla, a to *K moři* a *Pod sněhem*. Obě díla spojuje jasně viditelný motiv cesty – v knize *K moři* je to cesta na dovolenou a v knize *Pod sněhem* cesta autem na rodinnou narozeninovou oslavu. Na této cestě jsou postavy nuceny trávit spolu čas na velmi omezeném prostoru, kde není kam utéct a dochází k situacím, které by se v jiném prostředí pravděpodobně neodehrály. Dalším společným motivem,

¹⁵FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 535.

¹⁶ SOUKUPOVÁ, Petra. Petra Soukupová. Petra Soukupová [online]. 31-08-2015. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/zivotopis.html>

¹⁷ SOUKUPOVÁ, Petra. Petra Soukupová. Petra Soukupová [online]. 31-08-2015. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/zivotopis.html>

¹⁸ MACHALA, Lubomír, Erik GILK, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Lenka POŘÍZKOVÁ a Jan SCHNEIDER. Panorama české literatury. (2), Po roce 1989. Praha: Knižní klub, 2015. Universum. ISBN 978-80-242-5054-0, s. 167.

který bychom mohli v obou knihách najít, jsou nepochybně sestry. V *K moři* jsou to čtyři sestry (Bára, Jit'a, Adéla, Johanka), v knize *Pod sněhem* se objevují tři dospělé sestry (Olina, Blanka, Kristýna). Všechny mezi sebou řeší podobné problémy – ať už jde o skryté zármuky z minulosti nebo jen neshody ve vidění současného, dnešního světa. Na základě těchto dvou společných motivů, které obě díla spojují, jsem se rozhodla vybrat díla *K moři* a *Pod sněhem* pro společnou interpretaci rodiny a mezigeneračních vztahů.

2 Rodina a mezigenerační vztahy

V této kapitole budu definovat pojmy rodina, česká rodina, nukleární rodina a širší rodina a pro potřeby pozdější interpretace děl *K moři* a *Pod sněhem* uvedu informace o prostorové blízkosti a četnosti kontaktů a o soužití generací v české rodině.

2.1 Pojem Rodina

Dalo by se říci, že rodina je pro každého člověka kotvou jistoty. Přesto, že se její úloha v čase proměňuje, vždy byla nějakým způsobem stabilizujícím prvkem společnosti. Podle psychologického slovníku napsaného Helenou a Pavlem Hartlovými je rodina „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“.¹⁹ Psychologický slovník také rozlišuje rodinu nukleární, která zahrnuje pouze otce, matku a děti a rodinu širší. Součástí širší rodiny je i další příbuzenstvo (prarodiče, strýcové, tety, bratřenci, sestřenice apod.)

Rodina je pro badatele stálým prvkem, protože s přibývajícím časem nabývá stále nových významů. Dříve byla rodina prototypem hierarchie a pevné uspořádanosti a do 1. pol. 20. století vládlo přesvědčení, že rodina je stabilní a neměnná.²⁰ To už bychom dnes s jistotou říci nemohli. Dnes platí, že rodina se zakládá až narozením prvního dítěte (na rozdíl od domácnosti). Domácnost Ivo Možný definuje jako trvalé soužití sezdaného či nesezdaného páru nebo jednotlivce.²¹

¹⁹ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5, s. 512.

²⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 323 s. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-87-8.

²¹ Tamtéž, s. 47.

Rodina a společnost prošly zejména ve 2. polovině 20. století zásadními změnami, které ovlivnily nejenom literární prozaiky. Například Anthony Giddens poukazuje ve své knize *Proměny intimacy* na to, že manželství začíná být pojímáno jako právní kontrakt, což sebou nese mimo jiné změny v chápání sexuality. Tyto změny vedly také k podobě rodiny tak, jak ji vidíme dnes.²²

Zdravá a funkční rodina

Ilona Gillernová, společně se svým kolektivem, publikovala knihu *Psychologické aspekty změn v české společnosti*, kde se mimo jiné zamýšlí nad tím, jak by měla vypadat zdravá a funkční rodina.

Autoři zaměřeni na rodinu a její výzkum z hlediska jejího normálního fungování se shodují v tom, že nejdůležitější faktory rodinné harmonie, funkčnosti a stability jsou tvořivost, jasně vymezené role a schopnost jednotlivců zastupovat se v nich, jasně vymezená vedoucí role a podpora její autority ze strany ostatních, jasnost komunikace, způsob vyjadřování konfliktů a účinnost interakce při jejich řešení.²³

Dalo by se tedy říci, že i přesto, že rodina nabývá postupem času stále nových významů, zůstává zatím stabilizujícím prvkem společnosti a pokud splňuje mimo jiné faktory jako je například funkčnost a stabilita, má předpoklady pro to, aby se stala zdravou a funkční rodinou.

2.2 Česká rodina

Česká rodina měla v proměnách určité zpoždění oproti evropskému vývoji, ale v průběhu 90. let se rozdíly začínají vyrovnávat. Je jasné, že tyto roky byly zlomové. Lidem se otevřely nové příležitosti, najednou měli možnost cestovat, podnikat, studovat vysokou školu. To mělo nepochybně i dopad na změny sociálních rolí v rodině a celkově na fungování rodiny. Mladí lidé začali s vidinou nových možností odkládat sňatek

²² GIDDENS, Anthony. *Proměna intimacy: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0175-5.

²³ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.

i rodičovství, přirozeně stoupl věk prvorodiček a vyrovnal se tím evropskému průměru. Stoupl také počet dětí narozených mimo manželství.²⁴

Když se zaměříme na podobu českých rodin, tak platí, že od devadesátých let přibývalo domácností s jedním dospělým (nejčastěji matkou) a nejobvyklejší rodinou se stává jeden manželský pár se dvěma dětmi. Časem přibývá domácností jednotlivců, a to především mladých lidí, což je výraznou změnou oproti dosavadnímu dvougeneračnímu bydlení.²⁵

Jak se mění podoba rodiny, si můžeme všimnout i v souvislosti s tím, že v českém prostředí se v posledním desetiletí staly módním trendem časoběrné dokumenty odehrávající se v rámci rodiny, a to jak tradičních rodin se zažitými tradičními hodnotami, tak i párů, které se proti takovéto normě vyhraňují. Tyto dokumenty (především časoběrné dokumenty Marie Třeštíkové) ukazují, že přibývá otců na mateřské dovolené, domácích porodů a celkově se role matky a otce výrazně proměňuje.

2.2.1 Současná česká rodina a její znaky

Publikace Ilony Gillernové, Vladimíra Kebzy a Milana Rymeše s názvem *Psychologické aspekty změn v české společnosti* popisuje, mimo jiné, jak vypadá současná česká rodina a jaké má znaky.

Podle těchto odborníků je jedním ze znaků současné české rodiny skutečnost, že se výrazně mění očekávání trvalosti vztahu. Důvodem by mohlo být, že v rámci vzrůstající individualizace jedince už mladí lidé nejsou tolik ochotní obětovat se pouze pro rodinu. Nechávají si prostor pro změnu. V důsledku toho vzniká řada alternativ společného partnerského soužití, např. manželství na zkoušku, partnerství, kdy oba partneři mají vlastní domácnost, dlouholetý vztah s dětmi bez uzavření manželství, partnerství úmyslně bez dětí apod. Při sčítání lidu v roce 1991 bylo sečteno celkem 84 934 nesezdaných párů, v roce 2001 jich bylo zaznamenáno 125 269, což jen dokazuje nárůst těchto alternativních, moderních, druhů soužití.²⁶

²⁴ KUCHAŘOVÁ, Věra a Anna ŠŤASTNÁ. Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009, 154 s. ISBN 978-80-87007-76-1.

²⁵ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 323 s. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-87-8, s. 252.

²⁶ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2798-1, s. 106.

Dalším znakem, který charakterizuje současnou českou rodinu, je nízká stabilita rodiny. Podle národní zprávy o rodině z roku 2004 se Česká republika řadí úrovní rozvodovosti mezi státy s nejvyšším podílem manželství zanikajících rozvodem. Rozvodovost se v 90. letech minulého století zvyšovala.²⁷

Ke zvýšení rozvodovosti mohla přispět již zmíněná individualizace jedince nebo také liberálnější přístup soudců. V průběhu 90. let 20. století byl zřejmý rostoucí trend podílu povolených rozvodů z celkového počtu ukončených rozvodových řízení (77 % na počátku 90. let, 87 % v roce 2002). Podíly usmířených rozvodů se snižovaly z 21 % na 10 %.²⁸ Rozvodovost se také týká následného složení rodin a domácností. V důsledku vysoké rozvodovosti vznikají neúplné rodiny, složené jen z jednoho rodiče, domácnosti jednotlivců nebo jiná, nová rodina. V neúplných rodinách žije téměř 1,5 milionu osob (14 % obyvatel), z toho je 488 000 závislých dětí (27 % závislých dětí). V roce 1991 bylo v ČR 434 000 neúplných rodin, v roce 2001 již 576 000.²⁹

Posledním znakem, charakterizujícím současnou českou rodinu, který jsem se rozhodla pro potřeby pozdější interpretace zmínit, je odsouvání rodičovství na pozdější období. S možnostmi, které se pro mladé lidi otevřely po roce 1989, přišel i důsledek větší možnosti volby, a to odsouvání založení rodiny na pozdější období. To mohlo být zapříčiněno například tím, že jedinci upřednostňují jiné životní hodnoty nebo prostě jen přistupují k rodičovství zodpovědněji a zakládat rodinu chtějí až ve chvíli, kdy budou dostatečně finančně zaopatřeni. V souvislosti s tím došlo ke snižování porodnosti.³⁰

Podle Ladislava Rabušice je nízká úroveň porodnosti způsobena hodnotovými prioritami mladé generace, která zdůrazňuje individualismus a seberealizaci. *„Dítě již není osou a cílem partnerského vztahu, jak tomu bylo dříve, je pouze jednou z mnoha možností realizace jedince, jednou z variant životního stylu, které nabízí postmoderní společnost. Z tohoto důvodu narůstá podíl mužů a žen, kteří zůstávají celoživotně*

²⁷ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2798-1, s. 107.

²⁸ Tamtéž, s. 107.

²⁹ Tamtéž, s. 108.

³⁰ Tamtéž, s. 106.

dobrovolně bezdětní, z tohoto důvodu existují také značné podíly rodin, které mají pouze jedno tzv. statusové dítě.“³¹

Z této podkapitoly vyplývá, že vybrané znaky, které charakterizují současnou českou rodinu, jsou: změna očekávání trvalosti vztahu, nízká stabilita rodiny a s ní související zvýšení rozvodovosti, nebo také odsouvání rodičovství na pozdější období, což vede k nízké úrovni porodnosti.

2.3 Nukleární a širší rodina

Pro potřeby pozdější interpretace děl *K moři* a *Pod sněhem*, je v souvislosti s rodinou nutné definovat nejdříve pojmy nukleární rodina a širší rodina.

Teorie rodiny zaznamenává zúžení významu rozšířené rodiny a posílení toho, pro co Talcott Parsons zavedl termín „nukleární rodina“, tedy domácnost, skládající se z rodičů a jejich dětí. Nejvýraznější znak takového uspořádání je uvolnění vztahu mezi rodinou prokreační a rodinou orientační, tedy mezi rodiči v nukleární rodině a jejich rodiči.³²

Širší rodina zahrnuje nejen otce, matku a děti, ale také další rodinné příslušníky, např. babičku, dědečka, strýce, tetu, sestřenicí nebo bratrance.

Nukleární rodinou se tedy podle amerického sociologa, Talcotta Parsonse, rozumí domácnost skládající se z rodičů a jejich dětí, zatímco pojmem širší rodina se rozumí rodina zahrnující i další rodinné příslušníky než rodiče a jejich děti.³³

³¹ RABUŠIC, Ladislav a Beatrice Elena CHROMKOVÁ MANEA. Velikost rodiny – postoje, normy a realita. Demografie : Revue pro výzkum populačního vývoje, Praha: Český statistický úřad, 2013, roč. 55, č. 3, s. 208-219. ISSN 0011-8265, s. 54.

³² Modernizace a česká rodina = Modernization and the Czech family : sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Barrister & Principal, 2003, 348 s. Sociální studia. ISBN 80-86598-61-6, s. 196.

³³ Tamtéž, s. 196.

2.4 Prostorová blízkost a četnost kontaktů

Pro potřeby pozdější interpretace v souvislosti se soudržností rodiny uvedu v této kapitole informace o prostorové blízkosti a četnosti kontaktů mezi rodinnými členy.

Přirozeným předpokladem existence rozvětvené rodiny je fyzická blízkost či společné bydlení prokreační rodiny a rodiny původu a jejich četné kontakty.

Jak dokazuje zkoumání prostorové blízkosti a četnosti kontaktů, převzaté z mezinárodní databáze výzkumu Value of Children and Intergenerational Relationship in Six Cultures, kde byly porovnávány různé sociální aspekty v České republice a v Německu, obě zkoumané populace ukazují na výraznou neolokalitu prokreační rodiny, u německého souboru v úplných rodinách naprostou. O něco překvapivěji se ukazuje v obou souborech vysoká mezigenerační prostorová mobilita – téměř polovina rodin orientačních žije v jiném městě, nebo dokonce v jiném státě než rodiny prokreační (české úplné rodiny v 47 %, německé 42,9 %). Vysoký podíl odlišného místa bydliště v českém souboru je vysvětlitelný i tím, že český vzorek pochází z malých měst, kam se dcery stěhovaly z venkova.³⁴

Základní rozdíl mezi českou a německou rodinou nacházíme v podílu společného třígeneračního bydlení. V úplných rodinách se v německém souboru vůbec nevyskytuje, v českém souboru je to v 6 % domácností. Zůstala-li naživu jenom matka, v každé šesté české domácnosti žije v rodině dcery. V německém souboru v takovém případě matka žije nejčastěji v blízkosti dcery – v sousedství nebo ve stejném městě.³⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že trendy dvougeneračního a třígeneračního bydlení u nás stále přetrvávají, ale zdaleka ne v takovém rozsahu jako za doby socialismu, a že tyto trendy mají stále klesající tendenci.

2.5 Soužití generací v české rodině

Jak dokládají výzkumy v předchozí podkapitole, v české společnosti ještě donedávna přetrvávaly trendy dvou až třígeneračního bydlení. Přestože dnešní rodiny směřují k modelu samostatného bydlení nukleární rodiny, stále je tu mnoho rozšířených rodin, které jsou z různých důvodů nuceny sdílet spolu jednu domácnost. Jedním

³⁴ Modernizace a česká rodina = Modernization and the Czech family : sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Barrister & Principal, 2003, 348 s. Sociální studia. ISBN 80-86598-61-6, s. 207.

³⁵ Tamtéž, s. 208.

z takových důvodů může být neschopnost prarodičů starat se ve stáří o dvougenerační dům, a jejich potomkům (a jejich partnerům) tak nezbyvá příliš jiných možností než s nimi sdílet společnou domácnost.

V případě, že je více rodin nuceno sdílet spolu jednu domácnost a takové soužití není ideální a provází jej časté konflikty, Zdeněk Kučera ve své publikaci *Soužití generací v rodině* uvádí jednu z možných příčin: „*Za radikálním rozchodem s vlastními rodiči někdy bývá jakási odvěta za to, co se mladým manželům od jejich rodičů v dětství nedostalo, nebo čeho bylo naopak v jejich výchově příliš. Jindy je to nesmiřitelný postoj manželů k rodičům jejich partnerů.*“³⁶ Často může být takový postoj především výrazem nechuti k přijetí odlišných hodnot, způsobů chování nebo sdělování pocitů, které se liší od důvěrně známých hodnot vlastní rodiny.

Případy, kdy soužití více generací, rodin, nevykazuje signály, že takové soužití není funkční v této práci nezohledňuji a neuvádím, jelikož nejsou přínosné pro potřeby pozdější interpretace.

3 K moři

Následující kapitola se věnuje próze *K moři*, autorčině prvotině, vydané roku 2007. Uvedu, jak je dílo vystavěno, jaká se v něm objevují témata a motivy a interpretuji rodinné a mezigenerační vztahy mezi postavami.

3.1 Kompozice příběhu, výstavba

Próza *K moři* je rozdělena do tří oddílů.

V prvním oddílu, nazvaném Petrovy dvě ženy, objektivující vypravěč modeluje postavy a nastiňuje jejich osobní historii.³⁷

Čtenář je seznámen s tím, kde se postava narodila, kolik měla sourozenců, jaké měla rodinné vztahy, kdy se odstěhovala nebo kdy se poprvé zamilovala.

³⁶ KUČERA, Zdeněk. *Soužití generací v rodině*. 2. vyd. Praha: Národní centrum podpory zdraví, 1994, s. 6.

³⁷ FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 535.

Druhý oddíl, nesoucí stejný název jako celá próza, tvoří text, zachycující týdenní dovolenou v Chorvatsku, kterou byl Petr nucen strávit společně se svými potomky z prvního i druhého manželství. Tato část je nejdelší, ale reálně se odehrává v nejkratším čase.

Ve třetím oddílu, nazvaném *Zbytky životů*, jsou dopovězeny příběhy všech hlavních postav. Kniha tedy nenechává žádný prostor pro vlastní závěr, žádný otevřený konec.

Jak už bylo zmíněno v kapitole *Autorský styl Petry Soukupové*, Alena Fialová připodobnila prózu *K moři* ke specifickému žánru rodinné ságy. Toto tvrzení podporuje fakt, že Petra Soukupová popisuje osudy postav od jejich narození až do smrti. Hlavní dějová linka se však odehraje během pouhého týdne, na dovolené u moře. Kompozice příběhu je chronologická, s občasnými náhledy do budoucnosti, jež nám poskytuje vševědoucí vypravěč. Výrazně se tu objevuje střídání fokalizace, tj. střídání vyprávěcích perspektiv.³⁸ Změna vyprávěčské perspektivy odhaluje vnitřní prožívání určitého děje či okamžiku každou zúčastněnou (i periferní) postavou. Jak toho autorka dosahuje, můžeme vidět na následující ukázce z prvního oddílu:

„Jde to. Sice Petrova matka Magdu nemá nijak zvlášť ráda, ale Magdě je to fuk, prožívá teď euforii z velkého města i z prvních peněz a stejně v bytě moc není, práce a pak vinárny a kina.“³⁹ Přičemž o odstavce dále je popisována stejná situace, ale z pohledu Petrovy matky, Kateřiny:

„Kateřina je stará, nemocná, bolí ji klouby na nohách a chodí se jí mizerně, nenávidí Magdu, že je mladá a hezká a že jí sebrala syna...“⁴⁰ Na stejnou situaci máme možnost nahlížet ještě z pohledu postavy Petra:

„Petr nechce od matky, protože tím by se hrozně připoutal k Magdě a on si poslední dobou není jistý tím, že chce.“⁴¹

Co se týče užitých jazykových prostředků v próze *K moři*, dá se říci, že jazyk je strohý a bez příkras, autorka zvolila reálný, místy cynický pohled, místo popisu plného

³⁸ FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 537.

³⁹ SOUKUPOVÁ, Petra. *K moři*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-234-3, s. 17.

⁴⁰ Tamtéž, s. 17.

⁴¹ Tamtéž, s. 17.

metafor a alegorií. Forma vyprávění se nejvíce blíží přímé řeči, což dodává příběhu na dynamičnosti. Objevují se hovorové i nespisovné výrazy, a to ve velké míře, což jen, vzhledem k tomu, že hlavními postavami jsou z velké části teenageři, a že se jedná o rozhovory v rodinném prostředí, přispívá k uvěřitelnosti a autentičnosti textu.

Jak je pro prózu Petry Soukupové typické, i tady vševědoucí vypravěč zcela pomíjí historické reálie. Důvodem může být předpoklad, že pro osobní prožitky postav nejsou historické reálie podstatné a jsou tu považovány za nedůležité detaily, jež příběh pouze doplňují.⁴²

Potlačeny jsou i prostorové reálie, cesta k moři je především vnímána jako překročení hranic domácího teritoria do prostoru, v němž jsou jednotlivé postavy nuceny ke vzájemné konfrontaci.⁴⁷

Za potlačením časových a prostorových reálií bychom mohli hledat snahu soustředit se jen a pouze na samotné postavy a jejich prožitky.

3.2 Téma, motivy

Motiv je nejmenší tematický prvek uměleckého díla.⁴³ Ústředním tématem knihy *K moři* je bezpochyby motiv cesty. Jedná se o motiv archetypální – lze ho nalézt v několika dílech, od biblických příběhů, pohádek až po fantasy romány. Cesta je tu také leitmotivem (příznačným motivem). Prochází celým dílem (převážně jeho druhým oddílem) a je také implicitně obsažen v názvu knihy.

Význam cesty je dovršen v posledním oddíle *Zbytky životů*, v nichž vševědoucí vypravěč stručně dopoví osudy svých postav.

⁴² FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s. 537.

⁴³ Autor Neznámý. Motiv. Čeština ve slovníku [online]. ©2019 [cit. 2019-28-5]. Dostupné z: <https://www.cestinaveslovníku.cz/motiv/>

Důležitým motivem, který provází celé dílo a je tu jako základní prvek, jenž určuje životy hrdinů, je motiv náhody, v příběhu vedoucím k zásadním dějovým zvrátům: dílem náhody se především ocitnou všechny hlavní postavy na společné dovolené.⁴⁴

Tématem příběhu je tedy cesta k moři, dovolená, kterou spolu stráví čtyři nevlastní sestry se svým společným otcem. Témat, která kniha zpracovává, je ale více, mezi zřejmá témata patří nepochybně téma rodiny, mezigeneračních vztahů a konkrétní prožitky jedince sledovaného v období dospívání. Nejvýraznějším motivem, obsaženém nepřímo v názvu prózy je ale motiv cesty.

3.3 Rodina a mezigenerační vztahy v *K moři*

V následující podkapitole se pokusím o seznámení čtenářů s postavami pomocí jejich rodinných a mezigeneračních vztahů.

Nukleární rodinu tvoří v díle *K moři* Petr s Magdou jako rodiče a Bára s Jituškou jako děti. Petr se ale stává v průběhu děje členem druhé nukleární rodiny, a to ve chvíli, kdy se rozhodne žít s jinou ženou – Klárou. S tou mají dceru Adélu a Johanu.

⁴⁴ FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s.539.

Vztahy rodičů s jejich rodiči

V prvním oddílu prózy *K moři* jsou představeny hlavní postavy. V případě postavy Magdy, Petra a Kláry je v textu také popsán vztah k jejím rodičům.

Ve výchově dětí se velmi často odrážíme od toho, jak jsme byli vychováváni my sami. Buď se od tohoto vzoru snažíme oprostít nebo vědomě či nevědomě opakujeme chyby svých rodičů. V případě Magdy se dá říci, že její představy o výchově dětí byly rozdílné, než jaké viděla u svých rodičů. Vyrůstala na venkově a jejím největším protestem bylo odstěhovat se do města. Petr, zdá se, o otázkách výchovy v souvislosti s tím, jak byl vychován on, vůbec nepřemýšlí.

O Klářiných rodičích se toho dozvídáme poměrně hodně. Vyrůstala na vesnici a už od začátku věděla, že potřebuje žít ve městě (to má společné s Magdou). Klára má sestru Karolínu, která je krásná a úspěšná a maminka si vystavuje všechny její diplomy. Klára má pocit, že její sestra je více milovaným dítětem než ona a umiňuje si, že sama nebude nikdy upřednostňovat jedno ze svých dětí. Při studiu na vysoké škole bydlí v Praze u tety, se kterou se v bytě pouze míjejí. Když teta umře, Klára dostane její byt a splní se jí tím přání, bydlet ve městě.

Co se týče Petrova vztahu ke své matce (otce už nemá), dá se říci, že je na ni silně fixovaný a z důvodu vlastního pohodlí se nehodlá osamostatnit, což bude dokázáno v pozdějších ukázkách.

Magda a Petr

Magda a Petr jsou manželé. První zkouškou jejich vztahu je společné bydlení s Petrovou matkou, která nemá Magdu ráda. Je zásadová a trvá na tom, aby se Petr a Magda vzali, pokud spolu chtějí i nadále bydlet. V následující ukázce můžeme vidět, že společné soužití dvou rodin v jedné domácnosti v tomto případě vygradovalo až k tomu, že přesto, že Petrova matka je stará a nemocná a potřebovala by, aby se o ni Petr staral, konflikty mezi oběma rodinami jsou natolik neúnosné, že se Petr s Magdou rozhodnou raději bydlet v samostatné domácnosti.

„Petr si najde s vydatnou Magdinou pomocí lepší práci a během tohoto času se dopracují i k lepšimu bytu, kde Magda stráví zbytek života. Je to pěkný, dokonce mezonetový byt v blbé lokalitě, okraj Prahy, nové sídliště. Dlouho ho budou splácet.“⁴⁵

Petr se Magdy před svou matkou nikdy nezastane. Od své matky se odstěhovat nechce, protože se k Magdě nechce připoutat a není si jistý, jestli s ní chce strávit zbytek života, což dokazují i jeho občasné nevěry. Jak už bylo ale zmíněno výše, nakonec byl nucen přistoupit na bydlení v samostatné domácnosti. Ve chvíli, kdy i Magda potká jiného muže a její vztah s Petrem by pravděpodobně dál nepokračoval, Magda otěhotní.

Jak ve své knize uvádí Ilona Gillernová a její kolektiv, narozením dítěte vzniká pro partnery nová situace, která vede ke klíčové změně rodinné konstelace. Dítě mění emocionální rovnováhu mezi nimi a často vnáší do relativně vyvážených partnerských vztahů mnoho nového. Mladí lidé v dnešní době dlouho zvažují, zda už jsou dostatečně připravení a zralí k přijetí rodičovské role. Není výjimkou, že se na tuto roli v předstihu systematicky připravují nebo ji odkládají. Lze se domnívat, že tyto pochybnosti a obavy, zda budu dobrým rodičem, jsou jedním z civilizačních dopadů současnosti.⁴⁶

Přestože ani Magda ani Petr dítě neplánovali, snaží se jej vychovávat, jak nejlépe umějí. Přesto dojde i u nich ke změně rodinné konstelace a to tím, že se sami sobě navzájem odcizí a ubyde jim čas na vzájemnou komunikaci, tolik potřebnou pro zdravou a fungující rodinu. Výše uvedené dokazuje následující ukázka:

„Petr jí na začátku dost pomáhá, koupe Báru, v noci vstává a nechodí flámovat a necítí se šťastný. Má pocit, že už je chycen, že mu mládí uteklo a on už nikdy nic nezažije. Většinou. Ale někdy se stane zázrak. Bára se poprvé usměje. Petr rychle zjistí, že stačí pracovat a nemít čas na nic moc myslet a s takovými zázraky se dá žít vcelku spokojeně. S Magdou se moc nebaví. Ona starosti, jestli Bára jedla a spala, on jestli stačí dokončit práci v termínu. Ona večer usíná u televize, zvyk, co ji bude provázet celý život, jeho bolí oči, nemůže spát, leží v ložnici a kouká do tmy.“⁴⁷

Ani narození druhého dítěte jejich vzájemný vztah o mnoho nezlepší a z důvodu neustávajících Petrových nevěř nakonec dospějí k rozhodnutí, že se rozvedou. Jak bylo

⁴⁵ SOUKUPOVÁ, Petra. K moři. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-234-3, s. 32.

⁴⁶ FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.

⁴⁷ SOUKUPOVÁ, Petra. K moři. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-234-3, s. 22.

zmíněno v kapitole *Rodina a mezigenerační vztahy*, rozvodovost je v dnešní době natolik vysoká, že v tomto případě nemůžeme tvrdit, že by se jednalo o neobvyklý model současné české rodiny, naopak by se dalo říci, že reálně odráží současnou situaci v České republice.

Jedním z důvodů, proč vztah Petra a Magdy nefungoval, by mohla být jeho fixace na matku, kdy byl zvyklý, že matka za něj vše udělá a požadoval to samé po své manželce. Je otázkou, do jaké míry tato skutečnost přispěla k rozpadu jejich vztahu.

Magda a Bára

Přestože Bára nebyla plánované dítě, Magda jí nikdy nedá najevo, jak hodně se jí díky ní změnil život. Bára je klasickým případem prvorozeného rozmazlovaného dítěte, přestože se Magda snaží vychovávat ji, jak nejlépe dokáže. V období puberty a dospívání si přestanou rozumět úplně – Magda po Báře vyžaduje včasné příchody domů nebo hlídání Jitušky a Bára má pocit, že je tím výrazně omezená její svoboda. Magda s Bárou si nikdy nepovídají, nikdy se jedna druhé nesvěřují a až v období, kdy je Bára dospělá, dochází k tomu, že se občas navštíví a konverzuji – většinou jde ale pouze o zdvořilostní konverzaci. Když Petr opustí Magdu, cítí Bára ke své matce soucit a velmi se snaží své vztahy s matkou alespoň nezhoršovat.

Petr a Bára

Jak už bylo zmíněno, Bára byla od počátku prvorozeným rozmazlovaným dítětem a ten, kdo na tom měl hlavní podíl, byl Petr. Oslovoval ji princezno a silně ji protěžoval před druhorozenou dcerou Jít'ou, i když většinou neúmyslně. V následující ukázce je vidět Bářin vztah k Petrovi:

„Bára chodí z kroužku do kroužku, na miminko moc nereaguje, ostatně musí se na něj opatrně, to Báru nebaví. Chvilku špatně nese, že není střed světa. Někdy Jitce ubližuje, a nikdo na to nepřijde. (Ale ona to odčini.) Někdy ji Magda přistihne a dá ji facku. Bára se daleko víc přiblíží k Petrovi. Petrova holčička, mazlíček.“⁴⁸

Magda a Jituška

Magdu trápí, že si s Jít'ou tolik nerozumí, je to introvertní dítě, které se o své emoce neumí dělit s ostatními, rodičům ani sestře se nesvěřuje a vše si prožívá se svým vnitřním

⁴⁸ SOUKUPOVÁ, Petra. K moři. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-234-3, s. 34-35.

světě. Zlomový je pro jejich vztah okamžik, kdy se Magda zamkne v ložnici před Petrem poté, co se spolu pohádají. Jít'a je z takové situace rozhozená a potřebuje si lehnout k matce, ujistit se, že je všechno v pořádku. Domnívá se, že Magda zamknula dveře kvůli ní, aby nemohla přijít, tak jak to měla občas ve zvyku. Takové zdánlivé maličkosti přispívají k tomu, že si Jít'a dál připadá jako nechtěné a nemilované dítě. Magda si to uvědomí, až když je Jituška skoro dospělá, a snaží se pošramocené vztahy mezi nimi napravit.

Petr a Jituška

Už od začátku měla Jít'a vůči Petrovi pocit, že je tím jeho méně oblíbeným dítětem, druhorozená, ne tak roztomilá a skvělá jako Bára. Trápí se tím celý život a za všechno, co se v jejich rodině děje, viní sebe. Ve chvíli, kdy se Magda a Petr rozcházejí a dochází k verbálnímu konfliktu, z kterého mají dcery možnost část vyslechnout, myslí si Jituška, že Petr odchází kvůli ní. Velice se kvůli tomu trápí, v tu chvíli ale naštěstí zasahuje Bára, která Petrovi tuto informaci sdělí. Petr koupí Jitušce velkou panenku, s kterou poté až do dospělosti spí a je pro ni největším důkazem, že ji má otec rád. Panenka Jítě v dětství jako důkaz otcovské lásky stačila, v období dospívání si už ale k Petrovi nikdy cestu nenajde, z části proto, že mu nedokáže odpustit, že je opustil.

Následující ukázka pochází z druhé části nazvané *K moři* a ukazuje situaci, kdy Jít'a s Petrem konverzuje, zároveň je ale jasné, o jak vzácnou situaci jde.

*„Dokonce v autě cestou do vesnice Jít'a s Petrem mluví, nadšeně vypráví, jaký to tam bylo, Petr sice vidí, že trošičku pila, ale má radost, je to snad poprvé, co je Jít'a tak milá a sdílná.“*⁴⁹

Na dovolené se jeden večer vydají Bára a Jít'a na místní diskotéku. Je to jediný okamžik v knize, kdy je Jít'a „milá a sdílná“. Jediný okamžik, kdy dala najevo průchod svým emocím a nesnažila se je přede všemi skrýt. Petrovi tento moment jako důkaz, že je s jeho dcerou všechno v pořádku, stačí.

⁴⁹ SOUKUPOVÁ, Petra. *K moři*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-234-3, s. 118.

Vztahy v Petrově druhé rodině

Petr a Klára

Petr poznává Kláru až ve chvíli, kdy má dvě děti a je připravenější na vážnější vztah, čehož u Magdy schopný nebyl. Také je už trochu unavený životem, prací, péčí o děti a, neustále naštvanou, manželkou, která na něj doma čeká. Klára po něm nechce, aby kvůli ní opustil svou rodinu, a chce jejich milostný poměr ukončit, Petr to však nedopustí a rozhodne se strávit zbytek života s ní. Klára je patrně první žena, které je Petr věrný (alespoň v době, kdy se odehrává rodinná dovolená u moře a z toho co je z textu patrné). Shodují se ve výchově dětí a doma se spíše míjejí, o to více si váží společně strávených chvil o víkendech. Klára Petrovi nikdy nebránila v tom, aby se vídal i se svými dětmi z prvního manželství a on jí za to byl vděčný. Jejich vztah se dá považovat za zdravý a funkční.

Klára a dcery

Od té doby, co si adoptovali s Petrem Adélku, se Klára snaží ze všech sil své děti neporovnávat a nerozlišovat, která je „vlastní“ a která ne. Z toho, co víme, můžeme říci, že se jí to většinou daří. Jelikož onemocněla, nemohla strávit se zbytkem své rodiny dovolenou u moře, proto se o jejím vztahu k dcerám příliš mnoho nedozvídáme. Ve chvíli, kdy se rodina vrací z dovolené, ale Klára zasahuje, a to důvěrným rozhovorem s Adélou. Johana prozradila Adéle, že je adoptovaná a Adéla, které se to dotklo v jejím nejcitlivějším věku, potřebovala ujistit o bezpodmínečné lásce jejich rodičů k ní. Klára jí o tom dokáže přesvědčit a zamezí tak dlouhodobému traumatu, který by jinak mohl Adélu provázet celý život.

Petr a Adéla

Adélka je dítě Klářiny zemřelé sestry, které jí poté společně s Petrem bylo svěřeno do péče. O této skutečnosti Adélka neví a podobně jako Jitka se potýká s tím, že jí tatínek nemá rád tolik jako Johanku, což se stává výrazným projevem nespokojenosti, provázejícím celé dílo. Johanka je totiž na rozdíl od ní výbušná a často se vzteká, Petr jí proto v mnoha situacích vyhoví jen z toho důvodu, aby předešel jistému konfliktu. Adélka je oproti tomu klidné a hodné dítě, s Petrem mají své soukromé rituály, např. styl jakým snídají, společné čtení encyklopedií nebo příprava večeře. Protože se Adélka zrovna potýká s představou, že je obézní a nikomu se nemůže líbit a nikomu to nikdy

neřekne, trápí ji to a má pocit, že ji nikdo nerozumí a chová se vůči ní necitlivě. V komunikaci s Petrem to z Adělčiny strany funguje převážně tím směrem, aby se Petrovi vždy zavděčila a byla pochválena. Ve chvíli, kdy od Johanky zjistí, že je adoptovaná, radši se několik dní trápí, než aby se svěřila svému otci. Nemá k němu dostatečnou důvěru a svěřuje se s tím až Kláře, po příjezdu z dovolené.

Petr a Johanka

Johanka je ještě malá, a proto je pro Petra princeznou, podobně jako byla Bára. Jako každé malé dítě, zkouší, kam až sahají rodičem dané hranice a Petr ji v tomto nedokáže usměrňovat. Ve svém věku upřednostňuje pohodlí a klid před správnou výchovou, proto dochází často k situacím, kdy se Petr nerozhodne dobře, vyhoví Johance a jeho okolí se kvůli tomu cítí ukřivděně.

V dospělosti pro Johanku Petr nebude nikdy tím člověkem, za kterým přijde, když má nějaký problém nebo když ji něco trápí.

Rodinné vztahy mezi Bárou, Jituškou, Adélou a Johankou budou dále podrobněji rozebrány v kapitole Vztahy mezi sourozenci.

4 Pod sněhem

V následující kapitole uvedu informace o kompozici prózy *Pod sněhem*, jejích tématech a motivech a pokusím se interpretovat rodinné a mezigenerační vztahy mezi postavami, čímž čtenáře s postavami seznámím.

4.1 Kompozice, výstavba

Děj prózy *Pod sněhem*, vydané v roce 2005, se odehrává během jediného dne. Hlavními postavami jsou tři dospělé ženy, z toho dvě už mají vlastní děti. Sestry Olina, Blanka a Kristýna se společně vydávají na oslavu otcových narozenin.

Z hlediska kompozice je kniha rozdělena do tří částí. Nejdelší, první část, nazvaná Cesta, popisuje přípravy na cestu z pohledu každé ze tří sester, zároveň ukazuje jejich běžné ranní rituály, prostřednictvím čehož se blíže seznamujeme s postavami.

Druhá část, nazvaná Přestávka, zachycuje moment, kdy je píchnutá pneumatika donutí cestu na chvíli přerušit a je potřeba ji vyměnit. Už tak napjatá atmosféra způsobená neschopností komunikovat se ještě vyostřuje a sestry rozděluje přístup, s jakým nastanou situaci řeší.

Ve třetí části, nesoucí název Cíl, už nejsou sestry nuceny trávit spolu čas na tak omezeném prostoru, stále se ale kontaktu vyhnout nemohou. Probíhá oslava otcových narozenin a sestry se pomalu dozvídají před nimi utajovanou skutečnost, že otec s matkou už spolu nežijí.

Kniha je vystavěna do krátkých, ostře pointovaných kapitol, kde hlavním problémem je vzájemná neschopnost si porozumět.

Literární kritička Markéta Kittlová si ve své recenzi všímá prostředků, kvůli kterým dochází k těmto nedorozuměním:

„Toto neporozumění se vyjevuje v dialogích, tedy přímo, nikoliv skrze pohled vypravěče. Soukupová dokáže pomocí dialogů vytvořit dokonalou iluzi přirozenosti a nezprostředkovanosti dění. A ještě víc, než z pouhých dialogů čerpá text sugestivitu z umně vytvořeného napětí mezi tím, co si postava myslí, co má na jazyku, ale nakonec

neřekne, a co naopak vysloví, tedy z napětí mezi dialogem, který mezi sebou postavy vedou, a vnitřním monologem každé z nich. ⁵⁰

Hlavní dějová chronologická linie je prokládána retrospektivními částmi, kde každá ze sester vzpomíná na své dětství. Na rozdíl od zbytku textu, jsou tyto části vyprávěny v první osobě, tedy ich formou. Dále se na začátku některých kapitol objevují části zvýrazněné kurzívou, které popisují matčin život. Tyto části vypráví matka Marie, také ich formou.

V neposlední řadě jsou součástí příběhu také děti sester. Blančiny dcery Fany a Bětka, miminko Filip a Olinin syn Oliver. O dětských postřezích píše ve své recenzi Jana Křepelová: *„Dětské postřehy a chování dokreslují celkový obraz příběhu a pomáhají hlouběji pochopit smysl díla. Zároveň ale každé z dětí samostatně rozvíjí svůj vlastní příběh, svůj vlastní osud.* ⁵¹

4.2 Téma, motivy

Ústředním motivem a zároveň také leitmotivem se zde stává motiv cesty, který je zároveň motivem archetypálním. Motiv cesty je také obsažen implicitně v názvu prózy a explicitně v názvu prvního oddílu prózy.

Dalším výrazným motivem je motiv sester, doplněn o magické číslo tři. Téma tři sester je nejen v literatuře často se opakujícím motivem. Mohli bychom zmínit například Antona Pavloviče Čechova a jeho *Tři sestry* nebo pohádku *O Popelce*.

Stejně jako u prózy *K moři*, i zde se objevuje motiv náhody, který způsobuje další nepříznivý vývoj už tak zkomplikovaných situací.

Tématy, která próza zpracovává, jsou kromě již zmíněné cesty také rodina a rodinné a mezigenerační vztahy. Konkrétně se v rámci rodiny snaží autorka poukázat na problémové vztahy mezi sourozenci a výraznou postavou a ústředním motivem je tu také postava otce.

⁵⁰ KITTLOVÁ, Markéta. Soukupová, Petra Pod Sněhem. iLiteratura [online]. 21-03-2015. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/34539>

⁵¹ KŘEPELOVÁ, Jana. Nevšední problémy ukryté ve všedních událostech. Vaše literatura [online]. 03-05-2015. Dostupné z: <https://www.vaseliteratura.cz/pro-dospеле/5025-pod-snehem>

4.3 Rodina a mezigenerační vztahy v Pod sněhem

V následující kapitole seznámím čtenáře s postavami prostřednictvím interpretace postav v rámci jejich rodinných a mezigeneračních vztahů.

V knize *Pod sněhem* můžeme najít několik nukleárních rodin. V částech, kde se retrospektivně vracíme do Olinina, Blančina a Kristýnina dětství, tvoří nukleární rodinu matka Marie, otec (v celé knize není zmíněno jeho jméno, mluví se o něm buď jako o otci, tatínkovi, manželka Marie používá vyjádření „on“) a jejich tři dcery, Olga, Blanka a Kristýna. Olga a Blanka v přítomnosti, ve které je vyprávěna hlavní část příběhu, mají vlastní děti. Další nukleární rodiny tedy tvoří Blanka s Liborem a jejich dětmi Fany, Bětkou a Filipem. Kristýna prozatím svou rodinu nemá a žije v samostatné domácnosti. Olina tvoří se svým synem Oliverem neúplnou rodinu. Všichni dohromady tvoří širší rodinu.

Olina a Oliver

Olga je nejstarší dcerou svých rodičů a pravděpodobně vlastní děti nikdy mít nechtěla. Celý svůj život věnovala své kariéře. S mužem jménem Stefan, o kterém toho moc nevíme, neplánovaně otěhotní. On ji ze začátku slibuje, že se o ni postará, ale místo toho uteče. Narodí se jí syn Oliver. Olga zůstává na všechno sama, zpočátku bydlí u rodičů, ale poté se definitivně staví na vlastní nohy, stěhuje se do Prahy a o Olivera se od té doby stará sama. Svého syna miluje a snaží se mu dát vše, co potřebuje, ovšem samozřejmě jiným způsobem, než to dělá její sestra Blanka. O Oliverovi ostatní členové rodiny často mluví v tom smyslu, že je rozmazlený a nevychovaný. Otec (Oliverův dědeček) Olivera miluje, protože je to první vnuk, kterého se dočkal. Dalo by se říci, že Olina se svou přehnanou láskou snaží Oliverovi vynahradit to, že nemá otce. Proto mu leccos promíjí. V díle se několikrát objevují situace, kdy je zřejmé, že výchova v úplné rodině by pro Olivera byla šťastnější variantou, ovšem jen v případě, že by byla zdravá a funkční.

Blanka a Libor

Blanka i Libor měli před narozením dětí zcela odlišný vztah než po jejich narození. Dokládá to následující ukázka:

„Liborovi už nestojí za to, aby se s ní o věcech bavil, proč asi, protože už mu to je jedno, jak to u nich doma je, jaký jsou pravidla, jak se kdysi domlouvali, že budou dětský

věci řešit společně a před dětma vystupovat jednotně. Před narozením Filípka už řešili společně akorát to, jestli Blanka moc neutrácí za domácnost a proč není opravená sušička prádla, Libor má rád svý prádlo heboučký, radši ze sušičky než jen tak ze sušáku“.⁵²

Vztah Blanky a Libora se v díle jevil zpočátku jako idylický, poté ale vyplouvají na povrch jejich skutečné problémy, díky kterým už to není vztah láskyplný, ale spíše jde jen o společné soužití. Libor se vrací z práce pozdě večer a je proto natolik unavený, aby poslouchal Blančiny problémy, natož aby se je snažil pochopit. V následující ukázce je vidět upřímný popis toho, jak vypadá jejich vztah v současnosti:

„Dokud nebyl Filípek, tak to jakž takž fungovalo, ne, to není pravda, když otěhotněla, ví, že to Libora naštvalo, že nechtěl, že jen jeho světonázor mu nedovolil ji říct, aby šla na potrat, když se to stalo náhodou, sice mohla brát prášky, ale k čemu, když spolu spali tak málo. Jo, občas si předtím představovala, že chce ještě jedno miminko, ale rozhodně to neplánovala, to by bylo hloupý, ne že by jejich vztah byl v nějaký krizi, ne že by se chystali k rozvodu, ale rozhodně to už nebyla atmosféra na další dítě, spíš takový to smutný, tak spolu vydržíme, než děti vyrostou, každéj máme svůj život a kvůli dětem spolu trávíme víkendy, některý, když Libor nepracuje, a dovolená v létě a dovolená v zimě, společný večere a někdy snídaně, všechno to, co se má, ale nic víc, nikdy.“⁵³

Ve chvíli, kdy dojde v druhé části knihy k propíchnutí pneumatiky, snaží se Blanka volat Liborovi, aby se ho zeptala, kde ve svém autě najde rezervu a výstražný trojúhelník. Libor jí ale telefon nezvedá, přičemž se Blanka nemůže ubránit domněnce, že právě tráví čas s jinou ženou. Nemůže myslet na nic jiného, přesto z dané situace vyplývá, že by ji toto případné zjištění nijak zvlášť nepřekvapilo. Libor v tomto textu jednoznačně podporuje stereotypní představu muže v jeho věku a postavení. Od takového muže nejčastěji očekáváme, že nebude své ženě s ničím pomáhat, bude hodně pracovat a nepochybně bude mít mladou milenkou.

Blanka a Fany

Fany je Blančina a Liborova nejstarší dcera, a právě prochází pubertou, což Blanka špatně snáší a má o ni obavy. Dokazuje to následující ukázka:

⁵² SOUKUPOVÁ, Petra. Pod sněhem. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 187.

⁵³ Tamtéž, s. 188.

„Fany se zamkne na záchodě. Blanka to nerada vidí, ale samozřejmě, že je to normální, že se začala zamykat, za chvíli se s ní přestane bavit, začne se zamykat i v pokojíčku a pak odejde z domova a Blanka o ní nebude nic vědět, občas si to představuje, jaké to bude, představuje si různé situace, co by tak Fanyňka mohla zažívat, nic strašného, běžnosti mladého života, a přesto je jí z toho strašně úzko.“⁵⁴

Blanka jako matka oplývá nadměrnou starostlivostí o Fany, která se pořád tváří smutně, skoro nic nejí (případá jí, že je tlustá) a z toho důvodu vznikají při společné cestě autem na dědečkovu oslavu neustálé konflikty. Před svými sestrami se Blanka cítí trapně, že nedokáže takové situace zvládnout, předpokládá, že by její výchovu odsoudily, a tak se takové a jim podobné situace stávají vyhrcořenějšími.

Blanka si těžko zvyká, že dcera k ní v tomto období nemá tak blízko jako dříve a že se jí s ničím nesvěřuje.

Blanka a Bětka

Bětka je prostřední dítě a Blanka si trochu vyčítá, že jí nemůže věnovat tolik pozornosti, kolik by chtěla. Veškerý čas jí zabírá péče o malého Filipka. Navzdory tomu se zdá, že Bětka tímto nijak netrpí a je v této rodině nejšťastnějším členem. V tomto případě se, na rozdíl od situace v próze *K moři*, nedá tvrdit, že by šlo o protěžovanost jednoho z dítěte. Bětka je na svůj věk rozumná a matka jí dává najevo svou lásku natolik dostatečně, že Bětka rozumí tomu, proč jí najednou není věnováno tolik pozornosti jako před narozením nejmladšího sourozence.

Marie a dcery

Vztah Marie k jejím dcerám je z části popsán v následující ukázce, kdy je z pohledu Kristýny retrospektivně zprostředkována vzpomínka na její dětství:

„Mamka asi chtěla, abysme byly šťastný, a tak Blance šila šatičky na panenky a mně vymýšlela zvířata a pak je taky šila, třeba slona s dvěma chobotama anebo takovou rybu se zobákem, a Olině neví, tu asi nechala, aby si četla nebo jen tak čuměla, Kristýna vlastně neví, jaký byla Olina dítě, už byla velká, když ji Kristýna začala vnímat.“⁵⁵

⁵⁴ SOUKUPOVÁ, Petra. Pod sněhem. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 38.

⁵⁵ Tamtéž, s. 96.

Marie žije od počátku v nešťastném manželství, ale své dcery nadevše miluje a vychovává je, jak nejlépe umí. Musí se vyrovnat s tím, že nebyla schopna porodit svému manželovi syna, jak je jí němě vyčítáno a často musí své dcery před jejich otcem bránit. To vše ale za jejich zády, dcery si toho nikdy nevšimnou a žijí v omylu, že rodiče žijí v bezproblémovém, spokojeném a šťastném vztahu.

Marie a otec

Marie se svým mužem neměla šťastné manželství, dokonce se ho po většinu času bála. Dokazuje to i následující ukázka:

„Přistřižená křídylka, dvě dcerušky, dva potraty, zničené moje mladé tělo a každé ráno ve sprše nepřemýšlet o ničem, jenom spěchat, abych mohla jít něco dělat. Chtěl syna, proto se mnou pořád spal, i když rád mě už dávno neměl. Alespoň že holky jo. Svým způsobem. Otec roku to nebyl, ale u nás na vsi bylo mnoho horších. Nakonec jsem donosila třetí dítě a zase to byla dcera. Nikdo ho nemohl zklamat víc než já.“⁵⁶

Jak je v textu několikrát zmíněno, ze vztahu neodešla jen kvůli dětem, později kvůli vnoučatům. Přibližně v době, kdy se koná otcova narozeninová oslava, se rozhodne, že žít s ním ve společně domácnosti už je pro ni neúnosné, proto se dohodnou, že se otec odstěhuje. Dcery nemají celý svůj život o jejím problémovém vztahu k jejich otci ani tušení, vše se dozvídají až na oné narozeninové oslavě.

Otec a dcery

S postavou otce se v díle zpočátku setkáváme spíše zřídka. Nejčastěji prostřednictvím jeho dcer a jejich vztahu k němu. Vztah Oliny, Blanky a Kristýny ke svému otci je v díle *Pod sněhem* zachycen například v okamžiku, kdy je popsáno, jaký kdo koupil otci dárek k narozeninám:

„Kristýna – rozbalí ty boty, vlastně jsou fakt zachovalé, škoda, že je nemůže zabalit líp, ale s tím už nic neudělá, ale vlastně když jedou do Trávníka takhle brzo, tak snad ještě něco vymyslí, nějak ten papír ozdobí, něco na něj nakreslí nebo prostě cokoliv, aby bylo vidět, že se na to nevykašlala, jo to bude dobrý, boty znovu zabalí, to bude táta koukat. A pak na to přijde, běžky, jako když byla malá holka.“

⁵⁶ SOUKUPOVÁ, Petra. Pod sněhem. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 65.

Olina: „A cos koupila?“

Televizi, řekne Olina, je na to fakt pyšná, rodiče mají už starou, dlouho nad tím přemýšlela, je to sice společnej dárek, ale rodiče mají všechno, co chtějí, i společně, i každý sám, je pořád těžší najít, co jim kupovat, a ona to letos dokázala.

No jistě, pomyslí si Kristýna, to je přesně Olina. Ukázat, jak má prachy a jak je schopná, nejlepší a největší dárek ze všech, ačkoliv jim táta řekl, že nic nepotřebuje, ona si tam přijede s televzí a buďte mi všichni vděčný. “⁵⁷

Ve chvíli, kdy sestry konečně dorazí na narozeninovou oslavu, začínají si pomalu všimnat, jak se jejich otec změnil. Od té doby, co už nežijí s Marií v jedné domácnosti, tak na pohled zestárnul a zchátral. Dochází mu konečně, jak se k manželce celý svůj život choval, ale zároveň ví, že teď už se s tím nic dělat nedá. Jeho syndrom stárnoucího muže se projevuje spíše postupným smiřováním se se sebou samotným a vyrovnáváním se s předchozími křivdami:

„Vrací se do kuchyně, cestou vidí tátu na verandě, zapaluje si druhou cigaretu, taky by toho mohl nechat nebo se alespoň snažit to omezit, ne si zapalovat jednu za druhou, jak tam, tak stojí sám, Kristýna už se asi vrátila dovnitř, je shrbenej a starej a umře a ségry se z toho pominou, ještě že ona ne. “⁵⁸

Jedním z nejsilnějších okamžiků je závěrečná scéna, kde Olina pozoruje svého otce, nyní už bydlicího odděleně ve své chatce. On netuší, že je někým pozorován a převléká se jako každý večer do pyžama:

„On tady vůbec nic nezměnil. Žije v pokojíčku, kde se zastavil čas asi tak před dvaceti lety. Jediné, co je jeho, je pár papírových beden s knihami, pár pytlů, jak si to přinesl z domova, v jednom koutě pokoje. Táta se zrovna převlíká, kalhoty od pyžama už má na sobě, teď si sundává košili, Olina vidí jeho povadlé tělo, je fakt hrozně starej, a malej, táta byl přece vždycky takovej velkej. “⁵⁹

⁵⁷ SOUKUPOVÁ, Petra. Pod sněhem. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 67.

⁵⁸ Tamtéž, s. 312.

⁵⁹ Tamtéž, s. 366.

Kristýna a děti

Kristýna sama ještě děti nemá, ale vídá se s dětmi svých sester:

„Zvláštní, jak ji mají rády. Ona je má taky ráda, samozřejmě, ale že by jim zas tak moc rozuměla, to ne. Možná je to tím, že tak moc neprudím jako jejich matky, usoudí spokojeně, protože já jsem na rozdíl od nich ještě normální.“⁶⁰

Vztahy sester budou blíže popsány v kapitole *Vztahy mezi sourozenci*.

5 Společné znaky v *K moři* a *Pod sněhem*

V následující kapitole uvedu v souvislosti s rodinou znaky, které jsou pro obě díla Petry Soukupové společné, včetně motivů a témat, které díla spojují.

Mezi znaky, které obě díla spojují, patří nepochybně jejich společný motiv – motiv cesty. V knize *K moři* je to cesta na dovolenou do Chorvatska, v *Pod sněhem* zase společná cesta tří sester autem na narozeninovou oslavu jejich otce. Postavy jsou nuceny trávit spolu čas na velmi omezeném prostoru a ukazuje se jejich neschopnost vzájemného pochopení a neschopnost komunikace. Na povrch vyplouvají rodinné problémy a dávno zapomenuté neodpuštěné křivdy.

Ač Petra Soukupová volí pro titul své prózy motiv cesty, změny prostoru jsou vůči proměnám sociálních vazeb irelevantní. Očekávání, která si do této cesty projektovaly jednotlivé postavy, se nenaplnují. Pro některé z nich se ovšem stala katarzí na cestě k sobě samé.⁶¹ To dokazuje i následující ukázka: *„Je podzim a ta trocha opálení, které u moře získali, už vybledla. Je to pryč. Výlet k moři definitivně skončil. Bára při pomyslení na něj bude našťvaná tak akorát na sebe, že si to kazila hloupým myšlením na někoho, kdo za to nestál. Jíťa to bude mít navždycky spojené se ztrátou Kaštana. Adéla s tím, jak se dozvěděla o své cizotě. Johanka si to pamatovat nebude, protože byla moc malá.*

⁶⁰ Tamtéž, s. 69.

⁶¹ FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s.537

*Z tohohle věku si pamatuje jenom něco zvláštního, a nic takového se u moře nestalo. Ani nehoda s lehátkem.*⁶²

Dalším, těžko přehlédnutelným motivem, je motiv sester – v díle *K moři* jsou to sestry Bára a Jitka a jejich nevlastní sestry Johanka a Adéla. V *Pod sněhem* jde o tři dospělé sestry Olinu, Blanku a Kristýnu, přičemž Olina a Blanka už mají vlastní děti. Všechny sestry spolu navzájem neumí komunikovat, jejich vzájemné vztahy jsou komplikované.

Neschopnost plnohodnotné komunikace, která je jedním z hlavních motivů próz Petry Soukupové, je demonstrována právě ztrátou empatie jednotlivých postav a jejich soustředěním na sebe sama a svou interpretaci prožívaného děje.⁶³

Přestože znaků, které mají obě díla společná, bychom mohli najít nepochybně více, v následujících kapitolách budou rozebrány, dle mého názoru, dva nejvýraznější motivy, které obě díla spojují, a to soudržnost rodiny a vztahy mezi sourozenci.

6 Soudržnost rodiny

Jak už bylo zmíněno v kapitole *Rodina a mezigenerační vztahy*, mezi aspekty, které musí splňovat zdravá a funkční rodina, patří také soudržnost rodiny. Zároveň jde o motiv, který Petra Soukupová v obou vybraných dílech zobrazuje. V následujících podkapitolách budu sledovat, jak se tento motiv konkrétně v dílech *K moři* a *Pod sněhem* projevuje.

6.1 Obecná charakteristika

Přesto, že model rodiny se v současnosti oproti minulosti změnil a společnost preferuje spíše solitérní způsob života, soudržnost rodiny je stále považována za aspekt, který drží rodinu pohromadě a dokáže významně přispívat k jejímu fungování.

⁶² SOUKUPOVÁ, Petra. *Pod sněhem*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 164

⁶³ FIALOVÁ, Alena. V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7, s.538

„Za významné je považováno, je-li rodina soudržná, ovšem s respektem k autonomii každého jednotlivce. Zdravá rodina umožňuje samostatnost, osobní zodpovědnost, nezávislost myšlení a hodnocení, ale zároveň poskytuje pocit emoční blízkosti, sounáležitosti, vzájemnosti. Důležitá je také rodinná přizpůsobivost – adaptabilita.“⁶⁴

6.2 Soudržnost rodiny v K moři

Za první vzniklou samostatnou rodinu bychom mohli považovat Magdu s Petrem v době, kdy se jim narodila Bára. Po smrti Petrovy matky bydlí sami a oba se snaží plnit své rodičovské povinnosti co nejlépe. Magda se učí vařit a starat se o dítě, Petr si hledá co nejlépe ohodnocené zaměstnání. Nachází ho, ale daleko od jejich společného bydlení, proto se vrací domů pouze na víkendy, zbylé dny tráví v práci. Magdin vztah k Petrovi se v této době změní k lepšímu, méně se hádají, ona se na něj více těší a nabízí se více témat k hovoru, protože přes týden spolu téměř nekomunikují, kromě občasného telefonátu. Petr si v této době nachází milenkou, což ale přímo nesouvisí s jeho případnou nespokojeností ve vztahu s Magdou. Paradoxně v tomto období jejich rodina funguje nejlépe. Když se narodí Jituška, Petr ji má samozřejmě stejně rád jako Báru, ale po celou dobu jejího dospívání si to Jituška nemyslí, trápí se tím a způsobuje to časté nedorozumění v rodině. Magda s Petrem se začínají častěji hádat, což dcery nemohou přehlédnout, a jejich rodina se v tuto chvíli rozpadá nejvíce. Když Magda přijde na Petrovu nevěru, a definitivně ho vyhodí z bytu, z dlouhodobého hlediska se všem uleví. Jejich rodina funguje po rozvodu lépe než poslední roky před ním. Petr se s dcerami vídá častěji, bere je na výlety a snaží se jim plnit všechna jejich přání. Postupem času se od nich ale odcizuje stále více, nedochází mezi nimi k žádným důvěrným rozhovorům, a tak se s otcem vídají méně a méně. Dá se říci, že jako soudržná rodina nefungovali dostatečně nikdy.

Petrova druhá rodina, kterou založil se svou milenkou Klárou, je doplněna ještě o adoptovanou dceru Adélu a společnou dceru Johanku. V této fázi, kdy už je Petr starší, si už nadále milenky nehledá, těžko říct, jestli proto, že už mu na to nezbývá energie nebo jestli je to z toho důvodu, že s Klárou mu nic nechybí. O jejich rodině se dá říci, že je soudržná a funkční. Oba se radují z dětí a plánují společnou dovolenou.

⁶⁴ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí. Praha: Grada, 2011, 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.

Děti z prvního Petrova manželství se s Adélou a Johankou téměř nevidají, Petr je k sobě domů nebere. Jejich rodiny se tedy více propojí až ve chvíli, kdy spolu mají strávit dovolenou u moře. Tam o soudržnosti rodiny nemůže být řeč. Zájmy jednotlivce jsou stavěny vždy nad zájmy rodiny, vznikají každodenní konflikty a pro každého je nakonec příjemnější trávit čas na dovolené o samotě.

Jituška s Bárou, přestože spolu vyrůstaly, se za tu dobu, co se Bára odstěhovala, odcizily natolik, že spolu neumí na dovolené trávit čas. Každá má svou vlastní představu, co je pro tu druhou to nejlepší a občas se snaží udělat vstřícný krok, ale selháním komunikace a často mylnými domněnkami o tom, co je pro koho nejlepší, se tyto pokusy stávají neúspěšnými. Nedokáže je ani spojit jejich společná neschopnost komunikovat s otcem.

6.3 Soudržnost rodiny v Pod sněhem

Pokud bychom měli nahlížet na soudržnost původní rodiny, tj. matka, otec a jejich tři dcery, Olga, Kristýna a Blanka, tak v době, kdy už jsou dcery dospělé, rodina příliš soudržná není. Rodiče bydlí daleko, dcery se s nimi tedy vídají jen při příležitostech, jako jsou narozeninové oslavy, Vánoce apod. V částech, kde se retrospektivně vracíme do jejich dětství, můžeme říci, že s rodiči příliš času netrávily. Objevuje se několik vzpomínek, kdy matka odchází do zaměstnání a dcery se o sebe musí postarat samy. Vzpomínky na otce jsou povětšinou pozitivní, protkané společnými zážitky.

Soudržnost rodiny v nové rodině nejstarší dcery Olgy se odvíjí od jejího vztahu k synovi, Oliverovi. Oliverův otec s nimi nežije a v celém díle se o něm nedozvídáme v podstatě žádné informace. Olina se snaží si svoji volbu, žít sama, před sestrou ospravedlnit, což dokazuje následující ukázka:

„Olina stojí na parkovišti a zvažuje, co teď. Co to s tou Blankou je? S každým dalším dítětem se z ní stává větší a větší slepice, matka kvočna. A proč se do ní sere s chlapama? Vždyť i ona ví, jaký byl Stefano debil, vždyť tehdy ji utěšovala a sama říkala, že to s ním nemá cenu a ať se na to vykašle, než bejt pořád utrápená. A teď jí říká tohle. Jako kdyby byla ona, Olina, happy z toho, že to takhle dopadlo, že má dítě s kreténem, kterej ani nemrkl, když opouštěl dítě, a z toho, že Oliver nemá tátu. Ale než mít tátu kreténa, to ho radši vychová sama.“⁶⁵

⁶⁵ SOUKUPOVÁ, Petra. Pod sněhem. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 154.

Olga tráví nejvíce času v práci, ale její syn je to jediné, co má, s nikým jiným se nestýká a věnuje mu tak svůj veškerý volný čas. Soudržnost jejich neúplné rodiny podporuje malými rituály, jako například víkendovými snídaněmi v kavárně. Její vztah k synovi by se dal považovat za silnou fixaci. Vzhledem k tomu, že Oliver je jedináček a Olga další vztahy ani děti neplánuje, nabízí se otázka, jak bude jejich rodina fungovat, až Oliver nebude závislý na její péči a bude schopný se sám osamostatnit. Ve vztahu k Olininým rodičům víme, že po tom, co ji Oliverův otec opustil, bydlela tři měsíce u rodičů, kteří v tu dobu ještě chodili do práce. Olina má ale v určitý moment jejich soužití pocit, že jim přiděluje starosti a ona i Oliver jsou jim spíše na obtíž (i když to tak není) a stěhuje se zpátky do Prahy, kde si najde chůvu. V tento moment byla soudržnost jejich rodiny výrazně narušena, omezil se kontakt mezi nimi, a aniž by bylo cokoliv vysvětleno, Olina od té doby žije s předsevzetím, že se o sebe a svého syna dokáže nejlépe postarat ona sama, bez pomoci druhých.

Co se týče Blančiny nové rodiny, tvoří ji společně s ní manžel Libor, dcery Fany a Bětka a nově narozený syn Filip. Blanka je v díle prezentována jako ta, jež se snaží být za každou cenu dobrou matkou:

„Ale zároveň samozřejmě ví, že nemůže vzdorovat donekonečna, není bláznivá hippie matka, která chce, aby děti chodily jen v organických materiálech, samozřejmě to začíná látkovými plenami, a místo školy je bude sama učit doma, nejmíc ekologii. Ne, je normální matka, možná trochu moc lpí na rodinných rituálech, ale to je spíš dobré, a i s tím tyhleto přístroje, tedy jejich nadužívání souvisí, kdyby na to nedbala, tak by u nedělní snídaně všichni čuměli do obrazovek.“⁶⁶

Jejich rodina na první pohled funguje. Řeší běžné každodenní problémy. Vztah mezi Liborem a Blankou se začíná mírně hroutit s každodenním stereotypem. Současně si Blanka nechce přiznat, jak hodně ji trápí pocit méněcennosti a mindráky z toho, jak po porodu vypadá.

Kristýna prozatím novou rodinu nemá. Žije sama a jediným partnerem je jí ženatý David, který se ale objevuje jen příležitostně a jen pokud si je jistý, že dokáže setkání s Kristýnou před svou manželkou skrýt.

⁶⁶ SOUKUPOVÁ, Petra. Pod sněhem. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 153.

Ještě donedávna jezdila Kristýna pravidelně za svými rodiči na návštěvu, v době svého studia na vysoké škole u nich celou zimu bydlela, když pracovala na projektu v tamní oblasti. Ale ani tato doba už nepřispěla ke většímu sblížení a Kristýna se od rodičů definitivně odstěhovala.

6.4 Společné znaky v soudržnosti rodiny v obou knihách

Mezi společné znaky, co se týče soudržnosti rodiny, které obě díla vykazují, tu můžeme nalézt například motiv nevěry. V díle *K moři* je nevěrný Petr a to několikrát, v díle *Pod sněhem* jsou to Libor a David. Důvody, které mohly vést k jejich nevěře se v obou dílech shodují a daly by se interpretovat jako útěk ze stereotypu, oslabená láska k manželce, která na svého partnera nemá tolik času jako dřív, přibývající povinnosti ve spojitosti s dětmi nebo také jen zpestření, pro ně tolik nezajímavého, života.

S tímto souvisí také motiv opuštění. V díle *K moři* je to opět Petr, v díle *Pod sněhem* je to Olinin Stefan a matka, která na konci knihy opouští svého muže a svůj dosavadní život s ním. Ve všech případech šlo o situace, kdy jedinci už nebyli schopni déle setrvávat a museli odejít. S odkazem na současnou situaci v České republice, co se týče rozvodovosti můžeme tvrdit, že nejde o ojedinělé a vzácně se vyskytující případy s podobným osudem. Míra rozvodovosti je v současnosti natolik vysoká, že za výjimečnou považujeme spíše zdravou a funkční, úplnou rodinu.

Výrazným prvkem ve spojitosti se soudržností rodiny je nepochybně neschopnost spolu komunikovat. To platí bohužel pro všechny členy rodiny i jejich partnery. Ve chvílích, kdy dochází k tomu, že jedinci jsou nuceni trávit spolu delší čas na jednom místě (*K moři* – rodinná dovolená, *Pod sněhem* – cesta autem na rodinnou oslavu) se výrazně ukazuje, že postrádají schopnost porozumění, jsou vztahovační, cholericí, hádaví, za vším vidí křivdu a nespravedlnost a každý jedná jen ve svém zájmu nebo zájmu svých dětí.

7 Vztahy mezi sourozenci

Mezi nejzajímavější a nejlépe pozorovatelné rodinné vztahy patří v díle Petry Soukupové nepochybně vztahy mezi sourozenci, a to i mezi těmi nevlastními.

7.1 Obecná charakteristika

Víme, že vztahy mezi sourozenci se spolupodílejí na utváření osobnosti dítěte a že do značné míry ovlivňují jeho psychickou pohodu v průběhu dětství⁶⁷

Mezi jevy, které můžeme v dílech Petry Soukupové pozorovat, je například výrazné zvýhodňování a upřednostňování jednoho sourozence před druhým, přičemž dochází k situacím, kdy tomu tak skutečně je nebo si to postavy pouze myslí.

Destrukci způsobuje zejména protežování jednoho sourozence před druhým (z mladšího se stane mámin "hodný chlapeček", zatímco starší "jenom zlobí a dělá potíže"), přeceňování potřeb "zranitelnějšího" (obvykle mladšího) dítěte na úkor "méně urgentních" potřeb dítěte staršího, rozdíl v zacházení s dětmi různého pohlaví, ale zároveň také snaha zachovat "rovnost" za všech okolností.⁶⁸ V případech, kdy jde pouze o špatné domněnky postav, je hlavní příčinou žárlivost mezi sourozenci. Ať už jde o žárlivost vyžadující zvýšenou pozornost rodičů nebo čistě materiální.

Obecně je to totiž sice tak, že žárlivost se lépe zabydluje u sourozenců věkově blízkých, ti si však zároveň obvykle i lépe vyhrají a jejich vztah může být bližší. Jak se to podaří, záleží na různých okolnostech: na povaze dětí i jejich rodičů, na životním stylu, hodnotách a zázemí rodiny. Na tom, jakou pomoc s výchovou a péčí „primární pečující osoba“ – tedy nejčastěji matka – má.⁶⁹

Kromě žárlení na sourozence a vědomého či nevědomého protěžování sourozenců, můžeme v autorčiných textech nalézt také situace, kdy je rodič zastoupen sourozencem

⁶⁷ ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ. Pozitivní výchova sourozenců v rodině. Praha: Portál, 2010, Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4, s. 75

⁶⁸ PREKOPOVÁ, Jiřina. Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici. Vyd. 3., V Portálu 2. Přeložil Hana VRBOVÁ. Praha: Portál, 2015, ISBN 978-80-262-0885-3, s. 101.

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. I., Dětství a dospívání. [Brno: Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentů se specifickými nároky, 2015].

a přejímá na určitou dobu výchovu bratra nebo sestry ve chvílích, kdy v rodině dochází k zásadní krizi nebo dokonce rozpadu.⁷²

Rodič se může ze života svých dětí vytrátit v důsledku dlouhodobé fyzické nebo psychické nemoci nebo pracovního pobytu v daleké zemi. Významnou událostí tohoto druhu je úmrtí rodiče. Mnohem frekventovanější jsou situace, kdy se rodiče dětem vzdalují emocionálně v důsledku těžké traumatizace nebo díky vyostřenému rozvodu. Tehdy bývají sice rodiče fyzicky přítomní, ale pro děti nejsou emocionálně dostupní. Jsou zcela ponořeni do svého trápení nebo do konfliktu s partnerem, a proto nejsou schopni dětem a jejich potřebám věnovat odpovídající pozornost.⁷⁰

7.2 Vztahy mezi sourozenci v *K moři*

V knize *K moři* vypovídají o dané rodině a jejich problémech vztahy v Petrově původní rodině, a to mezi Bárou a Jituškou. Dále mezi Petrovou dcerou Johankou a nevlastní, adoptovanou, Adélou.

Bára a Jituška

Bára má k Jitušce od počátku čistě ochranný vztah. Nijak se neprojeví, že by s příchodem nového sourozence pocítovala žárlivost, a to i přesto, že měla pevně vybudovaný vztah se svým otcem a narodila se další dívka. Možná se tak stalo proto, že Jituška byla od narození často nemocná a Bára měla potřebu se o ni starat. V době, kdy je Bára v pubertě, si přestávají rozumět ve chvíli, kdy je hlídání Jíty pro Báru přítěží. Chce trávit čas se svými vrstevníky, a proto bere Jitušku s sebou. Jituška tam prožívá obrovský strach, je malá a nechápe, proč se Bára líbá s klukem nebo proč kouří cigarety. Naštěstí si Bára brzo uvědomí, jak tím Jítě škodí a přestane s tím. Bára se v dospělosti odstěhuje a Jít'a se uzavírá ještě více do sebe a se sestrou už nejsou tolik v kontaktu. Delší dobu spolu stráví až na dovolené u moře, na kterou pozval Petr původně jen Báru, protože měla jet místo nemocné Kláry, ale Bára okamžitě reagovala tak, že bez své sestry nepojede. Jít'a to nějakým způsobem vycítí a velmi ji to trápí. Na dovolené se spolu baví pomálu,

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. I., Dětství a dospívání*. [Brno: Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentů se specifickými nároky, 2015], s. 313-314.

nedokážou najít společnou řeč, Jít'a je raději sama, kreslí si nebo čte a Bára by naopak nějakého kamaráda ke konverzaci potřebovala, ovšem takového tam nenachází. Jít'a má svá tajemství, chodí se koupat sama do moře, daleko od jejich pláže, aby ji nikdo neviděl, jak je hubená. Bára se nedokáže smířit s tím, že nad sestrou už nemá takovou moc jako v dětství, už ji vychovávat nemůže a ona už ji poslouchat nebude, proto jí tajemství neprozradí i když Bára naléhá. Ke konfliktu mezi nimi dochází, když ji Bára jednou sleduje a přistihne ji u toho, když se koupe. Dochází k absolutnímu nepochopení obou stran, v případě Báry a Jít'i to ale není nic, co by je navždy rozdělilo, protože vždy cítily, že musí držet při sobě. To dokazuje i následující ukázka:

„Proč se koupeš někde v tajnosti? Co to je za kravinu?“ A pořád na ni kouká a Jít'a vůbec neví, co má dělat, když bude mlčet, tak se Bára ještě víc rozvzteklí.

„Já nevím,“ špitne potom.

„Ty nevíš? Copak ty děláš něco, co nevíš proč? To si tak blbá? To si fakt tak blbá?“

A Jítě je taky do pláče, už to skoro cítí, že se rozbřečí, ale nechce, koneckonců už není malá holčička.

„Já se stydím,“ řekne tedy potom, docela podle pravdy.

„Ty že se stydiš? Za co? Co kecáš?“

A to už to Jít'a skutečně nevydrží a pláče a ještě stačí říct: „Jsem bílá a moc hubená.“

A pak pláče, a to Báru úplně vykolejí, tohle přeci nejde, hned z toho vzteku přechází lítost, to kvůli ní Jituška brečí, a tak Bára taky brečí, chvílku tam stojí a brečí obě, pak Bára, která přeci jenom utěšovat, a obzvlášť Jít'u, umí, tak Jitušku obejmě a stiskne a omluví se, několikrát.⁷¹

Adéla a Johanka

Adélčina matka, Klářina sestra Karolína, zemřela i se svým mužem a Klářinými rodiči při autonehodě. Proto se Klára rozhodla, že si Adélku adoptuje. Petr její situaci chápal a oba se vždy snažili nedělat mezi dcerami rozdíly. Adélka netušila, že je adoptovaná, až do chvíle, kdy jí ke konci knihy Johanka tajemství prozradí, protože jí

⁷¹ SOUKUPOVÁ, Petra. K moři. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-234-3, s. 123-124.

chce ublížit. Johanka ho vyslechla nechtěla už dávno a vycítila, že jde o něco důležitého, proto si to schovávala na chvíli, kdy bude chtít své sestře skutečně ublížit. Zatímco Adélka je obtloustlé zrzavé dítě, které se svou tloušťkou trápí (zatím ne natolik, aby se nemohla koupat s ostatními nebo aby si nemohla vzít poslední kousek šunky při snídani), ráda čte a učí se novým věcem, Johanka je krásná malá slečna, která si to plně uvědomuje a všemožně toho využívá. Krátce po narození se stává Petrovou druhou princeznou, na což nepatrně žárlí Bára, když si toho na dovolené všimne. Johanka je velmi často Petrem protěžovaná a Adélka to cítí jako velkou nespravedlnost. Následující ukázka je z druhé části knihy, nazvané K moři, kde je vztah Adélky a Johanky popsán z pohledu Jíty:

„Jíta sedí teď s nimi a poslouchá je, ale nikterak do toho nezasahuje, zvlášť poslouchá Adélu s Jojo a cítí, že to mezi nimi není tak dobré jako mezi ní a Bárou, že se hádají o trochu vážněji než o telefon. A Adéla se podívá na Petra a najednou to Jíta ví, takhle na něj koukala ona, taky ji nemá tak rád, jak by si představovala, ale mně pomáhala Bára, jí tamta nepomůže“.⁷²

7.3 Vztahy mezi sourozenci v Pod sněhem

V knize Pod sněhem se nabízí hned několik sourozeneckých vztahů, které vypovídají o dané rodině a jejich problémech. Jsou to vztahy mezi třemi dospělými sestrami, Olgou, Blankou a Kristýnou, dále vztahy mezi Blančinými dětmi, Fany a Bětkou a jejich bratrancem, Olininým synem, Oliverem.

Olina a Blanka

Olina je Mariinou nejstarší dcerou a byla protěžována před svými dvěma mladšími sestrami zejména otcem, který do ní vkládal své naděje v oblasti její kariéry. Její vztah k mladší sestře Blance byl vždy spíše odtažitý. Ve chvílích, kdy rodiče nebyli nablízku, jejich roli přebírala Blanka, která se už počátku pasovala do role „matky v domácnosti“, naučila se jako jediná od babičky vařit a snažila se později pro své děti být matkou, která umí vše, co má správná žena umět. Vždy upřednostňovala své děti a manžela před sebou, a právě to se stává častým spouštěčem konfliktů mezi ní a Olinou. Ta se snaží při cestě autem na otcovu rodinnou oslavu vysvětlit Blance, jak by si své priority měla uspořádat, ale setkává se samozřejmě s nepochopením, protože pro Blanku je nepředstavitelný

⁷² SOUKUPOVÁ, Petra. K moři. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-234-3, s. 126.

Olinin způsob života, například odsuzuje Olinino rozhodnutí najít si chůvu a v práci fungovat tak jako doposud. Sestry nejsou schopny oprostít se od svých zažitých představ a pokusit se vcítit do situace té druhé, proto dochází k neustálým hádkám a neshodám, které neskončí katastrofou jen proto, že jsou u toho přítomny i jejich děti. I v dospělosti mají neustálou potřebu mezi sebou soupeřit, a to i co se týče pozornosti, které se jim má dostávat od rodičů.

V následující ukázce můžeme vidět, jak obě sestry vidí postava Kristýny, ve chvíli, kdy Olina kritizuje Blanku za to, jak se obléká:

„Olina je upjatá a debilní a Blanka je blbá nebo jenom dělá, že neví, o čem je řeč, přitom je jasný, že Olina začala prudit beztak kvůli tomu, jak se Blanka obléká, jako kdyby srala na všechny, hlavně pohodlíčko, ne že by to ona, Kristýna, nedělala, ale jenom sama a doma.“⁷³

Kristýna se snaží do konfliktu svých sester příliš nezasahovat, přijdou jí nesmyslné a dětinské, ovšem jen do doby, než se začnou týkat i jí:

„...strašně by se jí nechtělo, ale aspoň bude ještě chvíli sama a ne s rodinou, jediná jako ta, co se jí ten život zatím moc nedaří, i když má dobrou práci, tak nemá chlapa, protože o Davidovi jim neříká, taky co, to by bylo ještě horší chodit s ženáčem než nemít chlapa, ani s Blankou nebo Olinou se o tom bavit nemůže, možná se někdy zmínila, ale spíš omylem, ani jedna ze sester by s tím nesouhlasila, Blanka by to hned vztáhla na sebe, protože co když ten její Libor, co nemá bradu, taky píchá nějakou mladou holku v práci a přitom přemejšlí, jestli ji s třema dětma opustí, anebo – což Kristýna ani neví, jestli je horší, nebo lepší – jen píchá nějakou holku a naopak Blanku by nikdy neopustil, a Olinka by ji školila, jak to nemůže skončit dobře, protože podle ní jsou všichni chlapi sráči, to je dost možný, že opravdu jsou...“⁷⁴

Jako kamarádky k sobě sestry nenašly cestu téměř nikdy a pravděpodobně už ji ani nenajdou. Ani jedna k sobě nemají dostatečnou důvěru, s ničím se nesvěřují, a to jen proto, že se bojí odsouzení a ponížení sebe sama v jejich očích.

⁷³ SOUKUPOVÁ, Petra. Pod sněhem. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 130.

⁷⁴ Tamtéž, s. 96.

Olina a Kristýna

Vztah Oliny a Kristýny je poměrně výstižně popsán v první části knihy, kde se teprve setkávají a nasedají do auta:

„Nic, přinutí se Olina, těžký ráno.

To mi povídej, vydechne Kristýna a Olina se znovu nepřinutí.

Jo a co? Probudilo tě dítě v šest nebo jsi pracovala do tří?

Ale Kristýna se zasměje, ne, hrozně jsem se opila, ale chápu, že to už někdo, kdo má tak těžkej život jako ty, nemůže zažít.

Nic, odmávne ji Olina, tohle nemá cenu, akorát by se zbytečně rozčilovala, co by se divila, že malá sestřička neví, jaký to je sama vychovávat dítě.“⁷⁵

Rozhovory mezi sestrami často připomínají závod nebo soutěž o to, kdo bude v očích té druhé lepší, úspěšnější a vyrovnanější. Ze strany Oliny jde o pouhou žárlivost, ona sama si nikdy nepředstavovala, že bude sama vychovávat dítě a nikdy už to, co Kristýna nezažije. To ale nikdy není vysloveno nahlas, Olina vše schovává za uštěpačné a ironické poznámky, není proto divu, že si sestry nedůvěřují a že jejich vztah má jen málo základů, na kterých by se mohlo začít stavět.

Blanka a Kristýna

Vztah Kristýny a Blanky výstižně ukazuje jedna z Kristýniných vzpomínek na dětství:

„Blanka si s ní hrála třeba s panenkami, i když už na to byla stará, Blanka byla taková chůva, teda dokud ji ona poslouchala, ale když chtěla něco naopak ona, Kristýna, tak jí pak Blanka radši taky utekla.“⁷⁶

Blanka se už od malička snažila o Kristýnu jakožto svou mladší sestru starat a nahradit tím roli matky. Nebyla ale o tolik starší, aby zároveň nepřestala být dítětem, proto se tak dělo jen ve chvílích, kdy to měla Blanka pevně v rukou a Kristýna ji poslouchala. Celkově by se dalo říci, že s Kristýnou má Blanka lepší vztah než s Olgou,

⁷⁵ SOUKUPOVÁ, Petra. Pod sněhem. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5, s. 54.

⁷⁶ Tamtéž, s. 55.

ale stále je to vztah založený na předpokladu, že Kristýna je mladší a měla by Blanku poslouchat, protože ta je zkušenější a myslí to s ní dobře.

Co se týče vztahů mezi Fany, Bětkou a jejich bratrancem Oliverem, Blančiny dcery si o něm myslí (ne bezdůvodně, myslí si to všichni), že je nevychovaný a rozmazlený a ve chvílích, kdy cítí, že se jim stala nespravedlnost z toho důvodu, že by byl Oliver dospělými moc protěžovaný, ozývají se. Nastolují tak otázky k debatě týkající se výchovy dětí, které mezi dospělými sestrami, zejména Blankou a Olinou, vyvolávají ty nejostřejší konflikty.

Mezi Fany a Blankou k protěžování či výrazné žárlivosti nedochází, přestože jim čerstvě do rodiny přibyl malý Filípek. Příchod nového sourozence bývá nejčastějším důvodem žárlivosti u dětí, v Blančině rodině tomu tak ale není nebo to alespoň postavy dostatečně nedávají najevo.

7.4 Společné znaky ve vztazích mezi sourozenci v obou knihách

Mezi oběma díly můžeme nalézt několik znaků v souvislosti se vztahy mezi sourozenci, které je spojují. Autorka v obou knihách prezentuje vztahy mezi sourozenci jako vždy složité a plné konfliktů a nedorozumění. Vždy jde o vztah dvou a více sester, přičemž jediná Bára s Jítou jsou sestry, které spolu dokáží vycházet, a i přes mnohé neshody se dokáží mít rády.

Jedním z důvodů, proč se nedokáží mít sestry tolik rády, je, že na sebe zcela přirozeně žárlí. Nedokáží přát jedna druhé dosažené životní úspěchy, závidí si mládí, práci, poslušné dítě, vzhled. Přesto se snaží vždy před sourozenci působit tak, že mají dokonalý život, přesně takový, jaký si ho představovaly.

Často se také objevují v afektu vyřčené výčitky z dětství, které se vynořují pomocí retrospektivních kapitol z pohledu matky (*Pod sněhem*) nebo rovnou chvilkových vzpomínek zúčastněných postav (*K moři*). Jde o nezapomenuté křivdy, které se nikdy pořádně nevyřešily a sestry si je s sebou nesou celý život jako velký pocit nespravedlnosti.

Dalším z důvodů, proč dochází ke konfliktům, je pocit z protěžování jednoho ze sourozenců rodiči. I v dospělosti se sestry nemohou ubránit pocitu, že tu druhou měl táta vždycky radši. V obou dílech se jedná o postavu otce, o jehož pozornost sestry celý život bojují.

Závěr

Téma rodiny a rodinných vztahů je v naší společnosti stále aktuální a s přibývajícím časem nabývá stále nových významů. Petra Soukupová je autorkou, které se toho téma podařilo zpracovat novým, netradičním způsobem. Pomocí věcného, odosobněného a kritického jazyka popisuje komplikované sourozenecké vztahy a rodinná tajemství často nefunkčních svazků a odcizených vztahů. Oceněním Magnesia litera – Kniha roku za knihu *Zmizet* dokázala, že je vyzrálou a svébytnou autorkou, která si své místo na literární scéně zaslouží.

Studium toho, jak vypadá dnešní česká rodina, ukázalo, že stále přibývá domácností jednotlivců, neúplných rodin, míra porodnosti se snižuje a míra rozvodovosti naopak stoupá. Petra Soukupová se ve svých dílech pravděpodobně držela této skutečnosti, její díla žádnou z nich neidealizují, ba naopak se snaží na problémy, které současné české rodiny mají, poukázat. Autorka je však zobrazuje stylem, který nepřipouští žádnou naději na zlepšení těchto problémů, ba naopak je ukazuje v nejhlubší, místy cynické pravdě a upřímnosti.

Znaků, které spojují její dvě prózy *K moři* a *Pod sněhem* je několik, mezi ty nejvýraznější spadá společný motiv cesty, komplikované vztahy mezi sestrami a stále se opakující životní traumata a selhání, kterými postavy prochází, ať už jde o frustraci z protěžování jednoho ze sourozenců nebo nekončící vzájemné opouštění.

Díla Petry Soukupové podávají obraz rodiny a mezigeneračních vztahů v podobě, s jakou jsme se v české literatuře dosud nesetkali, zaměřující se na realnost uplývajících lidských životů a jedinců v jejich nejhorší podobě.

Autorka se zvolenými tématy a specifickými výrazovými prostředky snaží poukázat na současné problémy české rodiny, a to především na neschopnost komunikace a vzájemného soužití.

Použité zdroje

Literatura:

ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010, 115 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4.

FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, 817 s. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.

GIDDENS, Anthony. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0175-5.

GILBERT, Guy. *Rodina: poklad naší doby*. Přeložil Jaroslava FEJKOVÁ. Praha: Portál, 2018, 94 s. ISBN 978-80-262-1330-7.

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

KUČERA, Zdeněk. *Soužití generací v rodině*. 2. vyd. Praha: Národní centrum podpory zdraví, 1994.

KUCHAŘOVÁ, Věra a Anna ŠTASTNÁ. *Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009, 154 s. ISBN 978-80-87007-76-1.

MACHALA, Lubomír, Erik GILK, Jana KOLÁŘOVÁ, Radek MALÝ, Lenka POŘÍZKOVÁ a Jan SCHNEIDER. *Panorama české literatury*. (2), Po roce 1989. Praha: Knižní klub, 2015. Universum. ISBN 978-80-242-5054-0.

Modernizace a česká rodina = Modernization and the Czech family : sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Barrister & Principal, 2003, 348 s. Sociální studia. ISBN 80-86598-61-6.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 323 s. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-87-8.

PREKOPOVÁ, Jiřina. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 3., V Portálu 2. Přeložil Hana VRBOVÁ. Praha: Portál, 2015, 159 s. ISBN 978-80-262-0885-3.

RABUŠIC, Ladislav a Beatrice Elena CHROMKOVÁ MANEA. *Velikost rodiny – postoje, normy a realita*. Demografie : Revue pro výzkum populačního vývoje, Praha: Český statistický úřad, 2013, roč. 55, č. 3, s. 208-219. ISSN 0011-8265.

SOUKUPOVÁ, Petra. *K moři*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-234-3.

SOUKUPOVÁ, Petra. *Pod sněhem*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-493-5.

Elektronické zdroje:

KITTLOVÁ, Markéta. Soukupová, Petra Pod Sněhem. *iLiteratura* [online]. 21-03-2015. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/34539>

KŘEPELOVÁ, Jana. Nevšední problémy ukryté ve všedních událostech. *Vaše literatura* [online]. 03-05-2015. Dostupné z: <https://www.vaseliteratura.cz/pro-dospela/5025-pod-snehem>

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. I., Dětství a dospívání*. [Brno: Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentů se specifickými nároky, 2015].

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. II., Dospělost a stáří*. [Brno: Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentů se specifickými nároky, 2015].

Periodika:

ČOPJAKOVÁ, Kateřina. V lepkavé pavučině rodiny. *Respekt*. 2015, roč. 26, č. 14, s. 54. ISSN 0862-6545.

MATĚJKOVÁ, Jana. „*Jaký otec, jaká dcera*“, *Tvar*. 2008, č. 4, s. 20.